

A HÉT

SZERKESZTI ÉS KIADJA

KISS JÓZSEF

37. sz. n.

XVIII. évfolyam.

FÉRFIDIVAT-,
FEHÉRNEMŰ- ÉS
SZABÓ-ÜZLETE

Winter Zsigmond

BUDAPEST,
IV., Váci-utca 2. sz.

KISS ÉS RÉVÉSZ

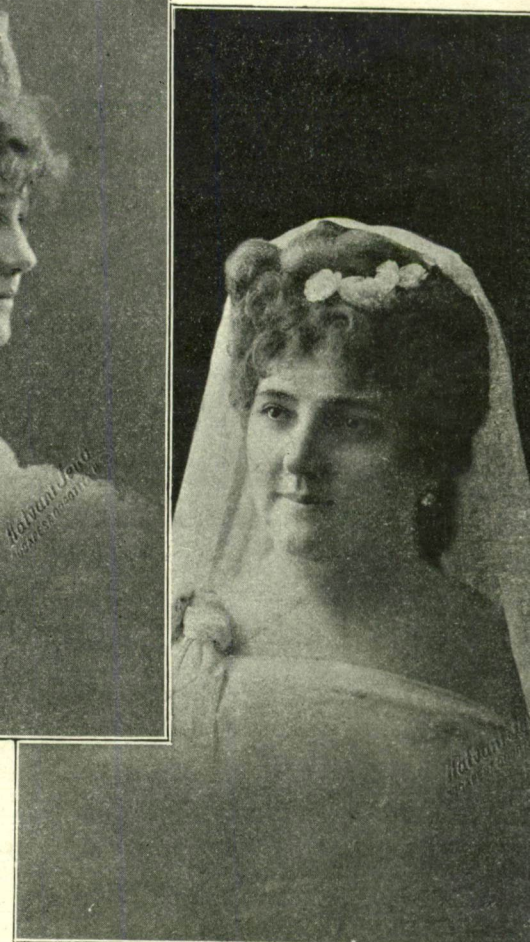
PHOTOCHEMIGRAPHIAI

MŰINTÉZET

BUDAPEST,

SZENTGYÖRGYI LENKE

T. HARMATH ILONA

BUDAPESTI RÓSER-TANINTÉZET.

Alapított 1853. évben.

Tanulók eddigi száma: 18,271.

1. HÁROMOSZTÁLYU

FELSŐ KERESKEDELMI ISKOLA, 14—18 éves ifjak részére, teljesen egyenjogu az állami községi, testületi és kereskedelmi akadémiákkal kapcsolatos felső kereskedelmi iskolákkal. Érettségi bizonyítványai az **egyéves önkéntes-ségre jogosítanak**.

2. NÉGYOSZTÁLYU

POLGÁRI ISKOLA, 10—14 éves fiuk részére, teljesen egyenjogu az állami, községi és polgári iskolákkal.

3. NEVELŐ INTERNÁTUS 30—40 BENT-LAKÓ NÖVENDEK RÉSZÉRE.

4. EGYÉVES

KERESKEDELMI SZAKTANFOLYAM oly ifjak és felnőttek részére, kik a nagykereskedelem terén vagy gyári, pénzügyi stb. gyakorlati hivatásokra szükséges képesítést óhajtják megszerezni maguknak.

Beírások: augusztus 29-től szeptember 5-ig.

Értesítő kivonatot küld az igazgató:

RÓSER JÁNOS TANÁR, BUDAPEST, VI., ARADI-UTCZA 10.

*Pannónia-szálloda
Budapest, Kerepesi-ut 7. szám.
A Reményi Színház mellett.*

Értesítés!

WEISS GYULA

NŐI DIVAT- ÉS FELÖLTŐ-ÁRUHÁZA

BUDAPEST

IV., KOSSUTH LAJOS-UTCZA 18. SZ.

ALAPÍTOTT 1869-BEN.

meghívja tisztelt vevőit és a nagyérdemű hölgyközönséget dusan felszerelt áruraktárának megtekintésére. Raktáron találhatók a legújabb divatu

női kosztümruhák,

őszi és téli felöltők, leány- és gyermekkabátok, valódi szőrmekabátok és colliék, blousok, pongyolák és alsók. Az összes áruk kipróbált elsőrendű anyagból, elismert szabás szerint saját műhelyeinkben készülnek. Az árak a legolcsóbbak és szigoruan szabottak.

Együttaltudatjuk, hogy

: Képes Divatközlönyünk :

mely a fenti cikkek rajzait tartalmazza, f. é. **október hó 1-én** fog megjelenni és **kivánatra** bárkinek **ingyen és bérmentve** megküldetik. Előjegyzéseket már a mai naptól kezdve elfogadunk.

Kiváló tisztelettel

WEISS GYULA

ÁRUHÁZA

BUDAPEST

IV., KOSSUTH LAJOS-UTCZA 18. SZ.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... > 10.—

Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Rökk Szilárd-utca 18. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

— Budapest, szeptember hó 15. —

Október elsejével kezdődik az új évnegyed.

Ama tisztelt előfizetőinket, kiknek előfizetése szeptember végével lejár, tisztelettel kérjük, hogy előfizetéseiket hova előbb megújítani sziveskedjenek.

Mai számunkhoz erre a célra posta-blankettákat mellékelünk.

Előfizetési feltételek:

Egész évre..... 20 kor.

Félévre 10 kor.

Negyedévre 5 kor.

Mutatványszámok kívánatra ingyen.

A HÉT kiadóhivatala,
VIII. ker., Rökk Szilárd-utca 18. szám.

Krónika.

Glosszák a hétről.

— szept. 13.

Nyári pihenő után mozgalmas lett a politikai színtér, de a mai napon is, mikor, úgy látszik, most készül a sorsdöntő fordulat, voltaképpen még bátran pihentetni lehetne a politikát. A bécsi sajtó, vagy ismerjük el: a bécsi kormány toronymagasságu nehézségeket teremtett a meginduló tárgyalásoknak a junktim fölvetésével, illetve hangsúlyozásával s erre a magyar sajtó zugta vissza az ő határozott s nem éppen udvarias tiltakozását. A két sajtó-tábor sűrű puskaropogása között találkozott a két kormány és — igen barátságosan kezdet fogván, hozzáfogott a képzelhető legnyájasabb alkudozáshoz.

Nem kellett tehát semmi különös eseménynek bekövetkeznie, hogy a szerdai pesszimisztikus helyzetet fölváltsa a csütörtöki rózsás hangulat. Csak le kellett venni a szemről a sötét pápaszemet s rögtön kiderült az ég. Csak el kellett hallgatnia a lármának, hogy csöndesség s békesség legyen. Hogy miért hallgatott el? Ez is nagyon egyszerű. Betöltötte hivatását, az ujságok csak addig csinálnak politikát, amíg a kormányok nem csinálnak. S csak addig »értesitenek«, amíg nincs kulcslyuk, melyre a fülüket tehetik, hogy valamit megtudjanak. Az összes ujságok most ujságot várnak, tehát nem ujságnak. S ennyi éppen elég, hogy a fenyegető felhő eloszoljon.

Maga a kiegyezés ügye elég bonyolódott, de a megoldása éppenséggel nem az. A politikában ugyanis

nem kell mindent megoldani, mint a rébuszt vagy a gobot. Tény, hogy ha ítélő bíróságnak ítélettel kellene a peres kiegyezést eldönteni, száz év múlva sem kapnánk ítéletet. Akik a kiegyezést reménytelennek látják, azok ilyen bírói indukciókat várnak. De a sok ellentétes nézet és érdek, jogok és igazságok mellett áll két faktum: a magyar kormány kötelezve van a közösügynek tíz éven keresztül való föntartására, az osztrák kormánynak meg egyenes célja és érdeke, hogy a közösség tíz évre föntartassék. Ha a gazdasági alkudozások során nem tudnak ehhez a végcélhoz jutni, akkor politikai módszerrel fogják megközelíteni. Kikapcsolni, bekapcsolni, deklarálni, föntartani, — annyi mindenféle formája, trükkje van a politikának, melylyel meg tudja csinálni azt, amit megoldani nem lehet. Hogy a kiegyezés meglesz-e 1908. január 1-én, azt senki sem mondhatja, de hogy az, amit a kiegyezés jelent: a további szabad forgalom a két államterület között megmarad, az holt bizonyosság.

*

Furcsának kell találnunk, hogy egyes radikálisnak népszerűsködő képviselő urak teljes felelőtlenül és teljes valóttalanul köpik a markukat, hogy ők függetlenségek, ők örülnek, ha a hatvanhetes Wekerlét is rákényszeríti az osztrák az abrosz kettévágására. Nagyon furcsán éreznék magukat ezek az urak, ha Wekerle csakugyan hallgatna rájuk, megszakítaná a tárgyalásokat s fölcsapna hazafinak oly értelemben, hogy nem tudja, mit beszél. Mert bizonyos, hogy az önálló vámterületet három hónap alatt fizikailag nem lehet fölállítani, tény, hogy rettenetes zavarok és károk állanak be gazdasági téren s a tönkremenő emberek nem lagnának jól a vigasztalásból, hogy Ausztriában kétszerannyian mennek tönkre.

Nem áll, hogy bennünket közömbösen hagy a kiegyezés sorsa. Egész gazdasági egzisztenciánk most hozzá van kötve. Nem a kiegyezéshez, hanem a gazdasági közösséghez, bármely formában. De politikailag is az elhamarkodott magyarkodás végzetessé válhatik. A kormány is, a koalíált pártok is kötelezettséget vállaltak a közösség föntartására. Amely pillanatban rajtuk mulik a közösség föntartása, fölborult az egész politikai helyzet. Ezt kár volna elfelejteni s nagyon kétes módja a népszerűsítésnek, mely éppen azt az óvatosságot és lelkiismeretességet diszkreditálja, mely alapot nyújt a hazafiaknak, hogy hazafiak és népszerűek lehessenek. De ha nem megyünk is olyan messzire: a hirtelen elválás Ausztriától egész sereg

megoldatlan, sőt megoldhatatlan gyakorlati problémát tenne aktuálissá. Például Bosznia és Hercegovina helyzete a két külön vámterület között s főképpen a közös külügyi kereskedelmi képviselőlet ügye. Nem tehetnénk egyszerre mindenüvé magyar konzulokat, s ha tehetnénk is, előbb éveken át veszekedniünk kellene Ausztriával és a külügyminiszterrel arról, hogy van-e jogunk hozzá s miképpen gyakorolhassuk ezt a jogot, ha megvan. Persze, egyes beszámolókon vagy interjúnyilatkozatban a politikus is csak azt mondja, amiről tudja, hogy illik neki. Ezek az urak azonban a gyors népszerűség árát mégis csak kénytelenek megadni: a sohára a beszédben, mikor szavazásra kerül a sor, rápirít a szavazatuk: azonnal, kérem ássan.

*

Maros-Tordában anarchia van. A megyei hatalom szemben az államéval, a kinevezett tisztviselők szemben a megválasztott, de felfüggesztett tisztviselőkkel. Valami furcsa contre-façonja a megyei ellentállásnak játszódik ott le, tele szenvedelmességgel, gyűlöléssel, éppen csak lelkesedés nélkül. Nagyon könnyű politikai pártállás szerint az egyik fél mellé állni és a másikat piszkolni. De mint minden ilyen kihegyezett ellentétnél, az igazság mind a két félnél van. Tény, hogy a felfüggesztett megyei tisztviselőkkel igazságtalanság történt s tény, hogy későbbi maguktartásával az igazságtalanságot igazsággá rehabilitálták. A megye főjegyzője, a harcznak nem annyira vezére, mint középpontja, sohasem volt ugynevezett darabont, szolgálatát abban a szomorú időben törvényhatósági határozat alapján tartotta meg s látta el. Hogy miért kellett őt mégis hazaárulóvá avatni, nem tudom. Annak helyi vagy pláne családi okai lehetnek. És tény, hogy a kormány sem bánt vele úgy, mint elcsapott tisztviselővel, hanem tárgyalt, alkudozott vele s még a fegyelmi bizottság kimondott ítéletéhez is előzőleg bekérték az ő beleegyezését.

Mindez pedig történt azért, mivel a marostordai közönség többsége politikailag nem igen lelkesedik a mai kormányért. A főjegyző is erre a politikai pártra támaszkodik, ezért erős ő, ezért nem lehetett egyszerűen kidobni. S ezért nincs elintézve ez ügy azzal, hogy most mégis erőszakkal kidobták.

A marostordai anarchiának egyszerűen véget lehetne vetni, ha a kormány egyszerűen tudomásul venné, hogy van megye, melyben a koalíciónak nincs domináló szerepe. Minden kormány alatt voltak ellenzéki megyék s a kormányok egészen nyugodtan kormányoztak. A koalíciónak még megvan az a hibája, hogy nem tud belenyugodni abba a nyilvánvaló elemi igazságba, hogy senki sem járhat mindenki kedvében s valahol, valakik a többség mellett kisebbséget akarnak alkotni. Hagynák Maros-Tordát ellenzékeskedni, akkor minden rendben volna, mert akkor a megyei urak tülekedése éppen csak a megyei urak tülekedése lenne, nem pedig politikai harcz, mely a kormány tekintélyét is angasztálja.

—x.

Nyomor.

— Emlékezés szept. 10-ére. —

Nyomorról beszéltek? Rongyos a ruhátok?
S napok óta nincsen betevő falat?
Nyoszolyátok hitvány, dohos alom-szalma,
Kemény, rögös árok a szérük alatt?
Senkisem ad munkát? Téli zimankóban
Melegedni, főzni egy kis tűzhelyet?
Az utak göröngyén roskadoztok össze,
Éhségtől üvöltve, mint gazdátlan eb?

Oh, gyászsors bizonynyal! De jöhet irgalom,
Szeretet, jószág azt megenyhíteni.
Fel a porból, állat! Nézzetek oda fel
Koldusok, csavargók milliói, ti!
Oda fel a rideg, szédítő magasba,
Ahol minden megvan, mit bőség terem, —
Ott élt egy királyné, aki nálatoknál
Nyomorultabb volt és többet szenvedett.

Nem éhezett, mint ti, husra és kenyérre,
De örök szomj ölte minden szép után.
Nagy, dicső, ragyogó, világboldogító
Tettekről álmódott büszke trónusán.
Maga volt a tiszta, tündöklő szeretet,
Aki minden jónak anygalként örül,
S mert jó volt, mert szent volt: sötét gyűlölettel,
Szívtelenségekkel örvelték körül.

Lelke, mint a hárfa, égi daltól izzott,
S hurját iszapolta durva földi szenny;
Homlokán a fenség hódító varázsa,
Visszafojtott könnyek szíve mélyiben;
Álság és hazugság pazar pompája közt
Fehéren állt, mint egy tiszta, szép szobor,
S a trón magasának sugaras fényében
Egyedül csak ő volt — igaz és komor.

Mint az üldözött vad, menekült világgá
S nem volt egy lépése vidám és szabad,
Hasztalan bolyongott társtalan magányban,
S pihent meg viharos, zord sziklák alatt;
Vele járt az érzés, nyomora érzése,
Rabvoltának kínzó, tépő tudata,
S ő a nagy, hatalmas, — vergődő szegény volt,
Szánandóbb, mint bárki, bárhol, valaha!

Szív, ha még úgy érzi, dal, ha még úgy bújja,
Soh' se mondhatják el: mennyit szenvedett.
El van az temetve örökös titokban,
S zárait feltörni többé nem lehet.
Gyilkosa, ne ujjongj! Csalódtál, ha hitted,
Hogy a legfájóbbat tőled szenvedni:
Vad tördőfésed, mely nyílt utcán leszúrta,
Legkevésbé fájt a többi közt neki...

Endrődi Sándor.

Mesék.

Irtá: P A P M A R I S K A.

Madonna.

Vérbirák jártak az éjszakában. Nagy, fehér sereg, kik Isten küldöttképp a szent hit nevében karddal és tüzzel ölték halomra a pogányt. Lángzó szemmel és lobogó fűrtökkel törtettek előre, lengő köntösük szárnyán a keresztjel aranylott, zászlóikon, szabljájuk markolatán, mellük vértjén, homlokuk fővegén és lovaik díszén is mindenütt ott volt a kereszt.

A város már régen az övék volt. Gögös dómok és csillogó kápolnák szerte; fejsugaras szobrok és kereszték minden utcavégén. Papjaik jártak a házakba ki s be, óriási imafüzűeket morzsolgatva kövér ujjaik között. Eneklő körmeneteik tarka kigyója kanyargott végig ünnepek reggelein az utcán. Harangjaik és orgonáik bugása, zsolozsmáik zengése, vezekléseik jajongása áradt a templomokból, imahelyekről, ájtatosaik házaiból. Urak voltak már, kincsesek és csillogók. Csak a külvárosok sötétlő sikátoraiban, szomorú házakban, melyeket került a város népe, mint belpoklosok küszöbét, ott lakott még néhány makacs mór, rendithetetlen pogány, kik nem engedték sötét fejüket megilletni a szent vízzel, nem engedték kapuikra vágni a keresztet, ablakaikra tüzni a szent barkát és ajtaikra írni a három királyok nevét. Hivségeselek maradtak ősi, vad, pompázatos szabadságukhoz; pogány jelvényeket fűztek csecsemőik nyakára; tovább is kedvelték buja virágaiknak kéjes illatát; tarka köntöseiket, melyek ragyogva mutatták délczeg testüknek ifjú szépségeit; gyönyörű asszonyaikat; fűszeres kábulatu italaikat; a szilaj zenét; a vig nótát, a harci dalt és az álomba ringató halk danát. Mindezeket nagyon kedvelték. Pogányok voltak. És rendithetetlenek voltak. Az életnek kevélyei, boldogjai, bölcsei akartak lenni, nem pedig hamuban vájkáló eszelősök, vérestérdű alázatosak és zsolozsmás vakok.

Ezért indult ellenük az éjszakában a zsolozsmás sereg. A boldog városon üszkös fekély volt ez a pár vadszemű pogány; a szent kertben rut kóró volt ez a néhány zordarczu hitetlen. Mentek tehát ők, a vérbirák, lángzó szemekkel és suhogó pallosokkal; mentek, hogy a szennyes sikátorok örömeit is vérbefojtsák; hogy az utolsó sugárnyi pogány derűt is fölperzseljék a fekete máglyán; hogy áhitatuk homályát ne rontsák többé az életnek piros villanásai; és ihletük komor föntségét ne rebbentsék el kaczagó dalok.

Mentek tehát és Isten nevében tüzcsovát dobtak a szabad hitetlenek hajlékaira; Isten nevében szablyát vágtak az eleven testbe. A tűz piros lidérczei sikongva lobogtak az éj fellegei közt; a pirosan omló embervért forró kortyokban nyelte az éj szomju földje. S az Isten neve szállt, szállt az éjben, egyik véres küszöbtől a másik véres küszöbig. A kereszties leventék sujtó fegyvere alatt sok pogány élet elhült; lázalmokat aluvó gyöngé aggoké; pompázó testű, forró, csodaszép fiataloké; kedves, picziny kis pogányoké, kik tegnap még bölcsőben ringadoztak, ránevettek a napra és boldogan ölelték a bársonyos emlőt.

Egy, egyetlen egy fiatal mór asszony mégis talált utat a tomboló paták, villogva repkedő lángok és szörnyű fegyverek között. Nem a kétségbeesés elszántan koczkázatos utját, nem a menekvő életosztón halálosan merész ösvényét találta meg, hanem a gyermekét mentő anyaság lépteit, melyet egy csodakéz vezet, tüzőn át, gáton át, minden halálon át. Egy kis alélt gyermek csüngött a keblén.

Lángban a város; semerre ut; a szabad mezőkre nincs kijárás, azt őrzik a keresztbe tett kereszties szablyák. Csak előre lehet menni, a nagyobbik város felé. De ez az ő városuk, a szentéletűeké; a keresztiek, csillogó tornyok és bugó orgonák világa; az ellen bitorlalma. Az asszony mégis csak arra fut; holdas némaság az uton; öblös kapuk, melyeknek árnya oltalmat adhat; áldott bozótok és csodálatos élettelenység, melyben sehol sem villan meg egy éber emberi szem. Nem figyeli senki az utcát; az emberek, kik virrasztják az éjet, kápolnáikban görnyedeznek, imába szédülten; könyörögnek harczosaikért; arra senki sem gondol, hogy a szent pallosok elől elmenekülhet és az ő utcáikra merészkedik egy pogány.

Az imádságos csoportok közül valaki egy templomajtót is gondatlanul zárt el. Egy gyermektenyéryn nyílás a hatalmas kapun. Közömbös szem talán észre sem veszi; de a halál éjjelében rohanó asszony repdeső tekintete rácsap. Tudja, hogy ez a tornyos és ragyogó ház, melyben nem alszik senki; melyben csak nappal zendül az orgona, kondul a harang és imádkozik a nép. A bujdosó állat ösztönével benyitja tehát az ajtót; itt pihenni lehet; itt rejtőzni lehet; itt enyhülést ad az áldott magányosság és áldott homály.

És ahogy belép, látja, hogy nincs egyedül. Piros, kék és sárga a sok ablak üvegje és pirosan, kéken és sárgán foly be az ezüst holdsütés a templom aranyára. Titokzatos illatok és néma pompa. És a legfehérebb oltáron egy asszony ül és mosolyog, mosolyog szeliden rája, a pogány toladodóra. És annak az ölen is alszik egy gyermek.

Az asszony reszket és halkan támolyog a másik asszony felé. Ah, a ruhája fehér, fehér, mint szűz hó a bejárhatatlan ormon, selymes, mint a felhő fodra és csipkés, mint ciprus árnya a teli hold sugarában. A szája pirosabb, mint egy kevély, vörös virág és a szeme kékebb, mint a kohóban izzóan csurgó aczél, miben a déli égbolt veri vissza fényét. A virágai üdék és a gyermeke bájos; a haja csillogóbb, mint az aranypor, mivel köntöse telehintve; és a mosolya szelidebb, mint egy halk bölcsődal, alázatosabb, mint egy lehajtott fejű virág és fénylőbb, mint a gyémánt, mit holdsütötte jégmezőn ejtenek el. A meghajszolt pogány asszony büvöltén ül le a templom kövére. És beszélgetnek az éjben.

— Nézd, asszonyom, — mondja a pogány — most leültem és azt hiszem, felállani nem bírok többé. Holt-fáradt vagyok. Gyöngébb és reszketőbb, mint egy öreg teve, mely tigris elől rohan tüzes homokban és terhet czipel. Nézd, asszonyom, a mellem meg van sebezve. Éppen a szívem fölött vágták belé a tört. És a gyermekem alélt.

A fehér ruhás csak mosolyog. A piros sugarak éppen az ajkán reszketnek, a kékek a szemén, a sárgák a ruháján.

— Ah, asszonyom, — mondja újra a pogány — te gazdag és szép vagy. Boldog is vagy. A gyermeked ruhája is merő ezüst és bársony. Nézd, mi rongygyá vagyunk tépve. És hideg az éj. És a gyermekem alélt.

A sugárpillék rezgetik a mosolygó asszony drága köntösét.

— Asszonyom, — szól a pogány — én azt hiszem, meghalok ma még. Irtóztató kinjaim vannak és a vérem egyre csak ömlik. A szemem világa mindjobban elborul. Mit gondolsz, mi lesz a gyermekemmel? Az apját is megölték.

Odaküszik a fehér ruhához és megérinti a lábát.

— Adj egy kis ruhát a gyermekemnek! Vagy csak néhány korty tejet hagyj neki szopni! A te emlőd bizonyára áldott és bőteji. Nézd, az enyém sorvadott és

üres. És a gyermekem alélt, mert ehetnék. Vedd öledbe az én gyermekemet és etesd! Én majd a tiedet ringatom! Kiviszem majd a holdas utra és dalolok neki édes dalokat, miken majd álmában is kaczag. Add, asszonyom!

És a pogány nem tudja már, hogy mit cselekszik. A szeme vad és a homlokán halálos pirosság. És kiveszi anyja öléből és vetkőzteti a kicsi Jézust és az ő alélt gyermekére adja rá a ruhát, mely merő bársony és ezüst. És a mosolygó asszony selymes ölébe odateszi a kicsi pogányt, ő meg a kis Jézust rongyba takarja és kifut vele az éjbe. Ugy, véresen botladozva, a halál lázától erőre kapott lábbal...

És reggel jönnek majd az ájtatosok és az ő szép ruhás papjaik. És lóbálják majd a szent füstölőket és bugnak a zsolozsmák és majd a Szüzanya ölében eleven sirással fölsir a gyermek. És akkor a csoda döbbenetétől szédülnek el mind és arczra buknak és imádni fogják a kicsi pogányt. És özönnel hordják majd neki az édes tejet és lágy ruhácskát, és babonás szívek királyaképp növekszik föl majd és talán boldog is lesz még majd valaha a kicsi pogány.

Valamelyik kutban, árok mélyén vagy erdő bozótjában pedig örökkévaló álmod aluszik majd a pogány asszony és holtmerv keblén ott lesz, mindig ott lesz, rongybatakarva, mosolygón a kicsi Jézus!...

Az ember és az állat.

Egy komédiásnak, ki kerekeken vándorló óriás bódéval járt zsbongó piacokról tarka vásárokra, muzsikás bucsukról farsangos gyülekezésekre, sok majomháza, papagálykalitja és bűvös kamarája közt volt két ketrecze, melyek közül az egyikben egy oroszán-család, a másikban egy embercsalád lakott. Az oroszán arany szemű, szobortestű, szomorú vad volt; a nősténye karcsú, bársonyos, nyugtalan; a kölyke egyetlen, kedves és vidám. Az ember egy szelíd nyomorék volt, aki ellen csak annyira nem kellett ketrecz, mint a légy ellen nem kell buzogány; de a bucsuk és piacok népének kíváncságos, tetsző és izgató látnivaló a ketrecz lakatja egy ember utja előtt. Ezen ketreczi ember pedig azért is volt a piacok öröme és vásárok csodája, mert mind a két kezén hat egész ujja volt; a komédiás pedig kerített neki egy feleséget, akinek hét ujja volt mind a két kezén; és mert a komédiás ezidőtájt egy kicsit édesfia volt a szerencsének, — sokujju emberpárjának született egy kis gyermeke, kinek pedig csak négy kicsi ujja volt mindkét kezecskéjén. Furcsa állapot, igaz; de a szülők fölöslege többnyire megemészt valamit a gyermek illendő porciójából, nemhogy adna hozzá. És a piacok népe mindezt örül.

Mikor aztán eltelt az idő, melyben a bódéval vándorló komédiás a szerencsének édesfia volt, és elfordult tőle mostoha haraggal e változókegyelmű isten, a komédiás elhatározta, hogy ha már nem hullajt kalapjába elegendő tallért a tengereninneni bucsuk serege, elvándorol ő bódéjával a tengerentuli farsangok népe közé. Így került tengeri gályára a komédiás és bódéja, majmaival, madaraival, bűvös katlanával és a két ketreczczel együtt. De a haragos szerencsével mókázni nem jó. A gályára vihar rontott; elnyelte a habos örvény a bódét; megfojtotta a bögő hullám a telhetetlen komédiást; hináros mélybe kerültek a majmok, papagályok és egyéb kis komédiák; csak a két ketreczet csapta ki egy tornyos sziklavárra a megvesztett tenger.

A három oroszán és a három ember kábultan nézte a viharzó éjszaka után felpirosuló hajnali eget. Egyedül voltak. Egyedül, mint a gyász, egyedül, mint

a jéghegyek orma és egyedül, mint a dögvészes pusztaság. A piaczi sokaság után csak holt sziklák, holt vizek és kősz felhők rajzottak vissza szemük tükörén. A vásári röhögés után most csak a tenger bugott a lábaiknál. Rabtartó emberük korbácsa helyett csapta őket a szél; pajkoskedvű gyermekek kavicsai helyett a fellegek jégcseppjei hulltak le rájuk. Aztán napsütés áradt fölébük. A végtelen vizrónak fölött, a végtelen égimezőn forrón és pompásan uszott a sugáruvaros aranykirály: a nap. Az oroszán fölemelte hozzá arany szemeit; az ember beárnyékolta előle a homlokát.

És csak nézték a tovacsobbanó vizet; nézték az uszó roncsokat, miket olykor fölvetett a hab; némán bámultak belé a csodálatos végtelenségbe. Valamit vártak. Hajót, közelgő hangot az ember, étket nyújtó kezét az állat. De nem jött semmi. De jött az Éhség. Mire az alkonyati szellők végigsivítottak a tenger fölött, már morgott és borzadozott az állat, reszketett és sóhajtozott az ember. Az éhség miatt.

A sötétlő éjben is csak egyre néztek, táguultan csillogó szemmel, és csak egyre vártak, az ember egy felvillanó sugárt vagy egy halk szózatot, az oroszán a vérző hus meleg illatát.

De újra hajnal lett, és újra semmi. A vizek, felhők és sziklák csak olyan holtak és némák valának, mint alkonyatkor. Az oroszánnak lógott a nyelve és az ember görcsökben vonaglott. Az oroszán üvöltött bösz torokkal, és az ember zokogva sirt.

Még egyszer eljött az alkonyi sötétség, és még egyszer eljött a hajnal. De ez a vér hajnala volt! Az éhség tüze fölperzselte immár az öntudat gátját, és féktelenül áradtak széjjel a bösz ösztönök. Sötét vérfátyol futotta át a vadállat szemét; a torka hörgött; az inye megvonaglott. Támolyogva futott még egyszer körül a ketreczében. Lába előtt ott nyöszörgött a kölyke. Arra lecsapott, bögve és rettentően, amint csak az éhes örülés a gyámoltalan prédára lecsaphat. A vézna test elomlott a szörnyű karmok alatt; a gyöngye húst elnyelte a mohón tátogó torok.

A hajdan oly bársonyos és enyelgő nőstény most borzasan és roskadozva hátrált a legmesszibb zugba; lihegő szájából hosszan csorgott a nyál, a lakmározást szemlélő megvesztett éhség nyála; nézte a kölyke csontját és véré, minek utolsó cseppjeit is mohón nyalta föl a him; nézte e vad lakomát; és kintől düledt szemében és torzult pofáján a holnap rémülete reszketett, az irtóztató holnapé, melyen talán majd az ő vérző teteme vonaglik ott a párjának, az erősebbnek, jaj, az erősebbnek a marcangoló karmai alatt.

És amott az ember, szívszakadtan és örülten nézte alélt gyermekét és törtszemű asszonyát. És itt is csordult a vér, — az ember vére. Megszaggatta az ember a testén a húst. Megszaggatta az ember keblén a husát és oldalán és nyakán is a sorvadt husát, megszaggatta éles körömmel és tébolyult fájdalommal. És csorgóvérű sebéhez odaszoritotta a gyermeket és odaölelte az asszonyt. És itatta velük sebének forró véré és az alélta itták, cserepes szájjal, szomju nyelvvel, a mohóságtól fuldokló torokkal itták, itták öntudatlanul az embernek az ő véré. Itták a vérnek meleg patakját és holtravált arcukon fölrozsállott újra az élet. Itták a vérnek csergedező cseppjeit, és felfordult, hunytilágu szemükben újra kigyult a fény. Itták a vért és a halódó ájulásból édesen pihegő, üde álomba aludtak el, aludtak ott az embernek az ő karjai között, az embernek az ő mellén, az embernek az ő vértelen sebjei fölött.

És sütött rájuk a nap és újra csönd lett a sziklán. Az oroszán aranyos szemében az elcsitult éhség nyugalma fénylett; az ember szemében a szeretet láza

tüzelt. Az oroszlan nem várt és nem remélt többé semmit, az ember sóvárgó tekintete újraéledt bizodalommal csüngött a messzi határok kódén, lesve egy közelgő hajót, egy felvillanó sugárt, egy halkán suhanó emberi neszt. Az oroszlan lassan, jóllakottan elszenderedett ott a lerágott csontok mellett, a véres fekhelyen. És az ember könyes reszketéssel örködött tovább párjának és magzatának az álma fölött...

Este.

Zsiros, soktalléru és telikamráju parasztok zsindelyes házikói közt gunnyasztott vályogból vert göréja Tóbiásnak, kinek két falába, két mankója, két gyermeke és két emberre való esze is volt még ezen kívül. Tóbiás nappal a templomküszöbön imádkozott vagy a piaczi porban guggolt, mivelhogy koldus volt Tóbiás. Szépen tudott jajgatni és jó kövér könyeket potyogtatni Tóbiás, és ezért sűrűn hulltak ölébe a mocskos kis rézfillérek. Ha a fekete rezecskék közé néha fehérén csillanó ezüstpénz is perdült valami bőséges irgalmu kézből, ez ezüstöt óvatos gonddal halásztá elő Tóbiás és belerakta egy szép perselybe, mely cserépből vala, melyre piros rózsák és kék tulipánok voltak pingálva börszöny levével, és melyet Tóbiás asszonya az egy szál rokolyáján, két daróczingén és szép szemén kívül nászi möringul kapott a szülőitől, kik, tudván, hogy leányuk egy bő keresetű koldushoz megyen hitvesül, fölötte kellendő holminak ítelték a tarka perselyt. Minden őszön és minden tavaszon elővették Tóbiás és Tóbiásné a perselyt és kikotorták belőle késpengével az összegyűlt ezüstkét, és ezen vettek a házhoz tüzelőfát és mécsbe való olajat és ezen vettek maguknak gunyát és ezen vettek a gyermekeiknek ködmönkét és bocskort. A mindennapi rézfilléreket pedig odaadta esténként Tóbiás az asszonynak, hogy abból másnap mindannyiuknak ebédet főzne. Minden este odaadta Tóbiás asszonyának a másnapi ebédre valót, de egyetlen este sem tudott annyit adni, hogy abból estebédjük is került volna, bár csak egy kupa tej, egy tányér zabléves, vagy egy karéj kenyér.

A parasztházak kéményeiből pedig a rözse jószagu füstje szállt az estébe széjjel; konyháikból illatos kásák gőze áradt; a levegőben katlanparázson piritott avagy levesben abált szalonna párai kavarogtak. Tóbiás két gyermeke, Eszter és Boldizsár, sóváran nézegette az este képeit, és epekedve szagolgatta az estében lengő illatokat. És Tóbiás nem köthette be gyermekei szemét, hogy ne lássák a lámpafényes asztalok meleg falatjai köré gyülekező pirosarczu népet és ha beköthette volna szemüket; nem tömhette be füleiket, hogy a vig kanálcörgést és tányérezőrejt meg ne hallják; és ha betömhette volna füleiket, nem foghatta be orrukat, hogy a kíváncsú gőzőket ne szagolják; és ha orrukat is befoghatta volna, tehetetlen volt gyomrocskáik erős korgása ellenében, mit bekötött szemmel, betömött füllel és befogott orral is csak megérez a nagy ember is, hát még a kicsiny!

Áldott szerencse, hogy Tóbiásnak legalább is két emberre való jó friss esze volt. Behivta tehát gyermekeit, Esztert és Boldizsárt a házba, a hideg és sötét-száju kemencze elé leteríté koldusköpenyét, rákuporodott és ölébe vonva a két hullámzóhaju gyermekfejet, mondott nekik gyönyörű meséket az estebéd helyett. Gyönyörű meséket mondott, — téli időkben fűtött palotákról, melyeknek száz szobája van, tarka szönyegek vannak, ezüstsugáru lámpásai és étkekkel dusan megrakott asztalai vannak. Avagy mesélt az aranyló napsütésben uszó vidám mezőkről, melyeknek kristá-

lyosan csobogó patakjaiban gyöngyszinpikkelyű és rubinszemű halacskák ezrei villognak tova; csillagos-kelyhű virágai fölött pedig táncoszszárnyu lepkeraj szökell. Nyári időben a hűvösmélyű erdőkről mesélt Tóbiás, a selyemmoháról, melyben édes szamóca érik, a suhógó bokrokról, melyek mézizű bogyókat kínálnak, és a fehérhúsu mandoláról, mit játékoskedvű evetkék szórnak a vándor ölébe. Avagy bűvös homályu barlangok titkairól mesélt, hol zöldszemű manócskák aranykádakban őrzik az opált, a rubint, a kék és rózsaszín gyémántokat; vagy a sárgaszakállu vizikirály kertjéről, hol korallfák ága piroslik, lótuszok nyílnak és gyöngybagyókkal van kikoczkázva az út. Mesélt még Tóbiás a holdról, melynek ezüstországában tejfolyók folynak, mesélt a birodalomról, hol mézeskalács az országut, csukor az égbolt, kolbász a házkéretés és meleg sódar maga a ház; mesélt a hívságos királylányról, ki fehér fátyolba öltözött reggel, sárga selyembe délben és lilaszín bársonyba éjszakára; mesélt a százéves óriásról, ki az ég pásztora és hajnalban letereli az égről a sok csillagot és nappalra ölbacsukja; éjszakán át meg a napot tartja zárva egy óriási hodályban, melynek egyetlen ablaka sincsen; mesélt a háromszemű bölcsről, ki a világon mindent tudott, és az egykezű boszorkányról, ki mindenhez értett; fiatal királyfit bűvölt a vén varjuból, eleven ökröt a holt cserebogárból és drágakövekké bűvölte át a sárba kiöntött hamut.

Igyen mesélgetett a ravasz Tóbiás — estebéd helyett. Mesélt, mesélt, pirosképű alkonyattól szürkefátylas estéig, mikor már a vágytüzes, csillogó szemecskékre lángos olomfátylat szőtt a közelgő éjjel. Akkor aztán lefektették a kis Esztert, meg a kis Boldizsárt és hagyták, hogy édes álmokat aludjanak a kemény párnán és rongyból varrt takaró alatt.

Jött aztán idő, hogy nem kellett már a mese Boldizsárnak és Eszternek. Övet vert már az Eszter haja és duzzadozott a keble; furcsa kis tüzek égtek a Boldizsár szemében és puha pihék sarjadzottak ki üde állán. És ekkor aztán kiküldte őket Tóbiás a tavaszi fák alá, hol nótás hanczurozásra, vig mókákra gyűltek össze esténként a fiatal legények, lányok; kiküldte őket, hogy játszsák ők is az édes bolondságokat és ittasuljanak meg május lázától — estebéd helyett.

Es már feleséget vett magának Boldizsár és férjet választott Eszter — magukhoz illő ragyogószemű és épfigu koldussarjat — és még mindig játszottak az édes bolondságokat és még mindig vérükben lüktetett májusnak láza, mely fiatal gyomrok korgását este ugy elcsitítja. Mire pedig bennök a bolondság megjőzanodott és a lázuk messzi szállt, — már ott nyugtalankodott körülöttük egy hangoskedvű és korgógyomru kis sereg, kiknek azután ők mesélhették alkonyatonként az apjuktól tanult szép meséket — estebéd helyett.

Es mult szépen az élet és ők is kiküldték utóbb a mesekívánásból kinőtt gyermekeiket a tavaszi fák alá. És az ő gyermekeik is választottak maguknak hitvest, és elmentek a háztól, mivelhogy növekedik a világ és terjeszkedik a vágyak szárnya, és az új fiataloknak szűk volt immár a vén vályog-göré.

Hitvestársaik is elhaltak mellőlük és a vén hajlékban ketten maradtak ők, öreg testvérek, Eszter és Boldizsár.

Mikor pedig az utolsó gyermek kolduslakodalma is megvolt, és őt is messze vitték a háztól párjával együtt a pántlikás talyigák, melyeken egy vak cziterás pengette ki a lakodalmi tust, és egészen csöndes és üres és halott volt a vályog-göré Eszter és Boldizsár kitipegetek onnan és leültek az utczai padra, és unat-

koztak, és nézegették a jókedvű parasztokat, kik éppen hordták a jószagu rőzsét a vacsora tüzhöz.

— Vének vagyunk mi már nagyon — mondta Boldizsár.

— Maholnap eljön értünk a halál — felelte Eszter.

Es ahogy ott ültek és semmit se csináltak és nézegették a parasztházak kéményeinek füstjét és konyháiknak világosságát és gőzölgését, eszükbe jutott valami és egymásra néztek és azt mondták:

— Egy élet elmúlt és mi még sohasem ettünk estebédet!...

Azt mondta a vén Boldizsár:

— Eszter, ez egy napon találjunk magunknak estebédet...

Es mondta Eszter:

— Bizony, a kamarában van maradék hus, van kenyér, van bor, talállok estebédet...

Es megterítették az asztalt, mint ünnepen szokás, mint lakomához szokás; mint halotti torhoz, vagy keresztelői örömhöz szokás. Es melléje ültek. Es igen furcsán esett nekik, hogy este van, és világosság van, és meg van terítve az asztal és étel van rajta. Igen furcsán esett nekik, hogy csönd van, hogy olyan egyedül vannak és olyan öregek ők. Igen furcsán esett nekik, hogy már nem gyermekek többé és nincs már, aki gyönyörű meséket mondjon nekik — estebéd helyett; hogy nem ifjak többé, kiket tavaszi-fák alá küldenek, édes bolondságokat játszani és lázaktól ittasulni — estebéd helyett; hogy nem szülők többé, mert messze kelt tőlük a hangoskedvű és korgógyomru fiatal sereg, és gyermekeiknek ők immár nem mondhatnak gyönyörű meséket — estebéd helyett.

Es csak ültek ott és hallgattak és nézték egymást igen-igen busan, nagyon halaványak voltak és kövér könyvek peregtek az öreg arcukon végig, és hiába volt ott a megterített és megrakott asztal, egyikük sem illett sem a hust, sem a kenyeret, sem pedig a bort...

Krónika II.

A győri tüzoltók.

— *szept. 13.*

Könnyű és az elmésségnek minden látszatával bíró dolog tréfákat csinálni a pürkerczi tüzoltókról, akiknek pont akkor ég a nyakukba a falu, amikor majálist tartanak, vagy a karakószöröcsökiekről, akik részben káposztásrétesnek, részben óriáskigyónak nézik a gummitömlőt, de nehéz megmondani, hogy a győri lángtragédia áldozatai a tüzoltóságnak mint vicinális intézménynek lettek-e a martalékává, vagy pedig annak a szomoruan elcsüggesztő sejtelemnek, hogy az ember a tüzzel szemben is csak olyan tehetetlen, mint a többi elemmel: a vízzel, ha odahagyja medrét, a földdel, ha megrázza hátát és a levegővel, ha orkánná mozdul.

Mert legalább is gyanakodni mind a kettőre lehet. Bebizonnyítani tehát mind a kettőt egészen természetesen lehet. Az ugynevezett vidéki tüzoltóságnak a még ugyabban nevezett mizériáit csak úgy, mint az ember tehetetlen törpeségét a hatalmaskodó elemmel

szemben. De mivel az előbbivel egymást személy szerint üthetjük, míg a másodikkal beismerése nem az egyes ember lepocsékolását, hanem az ember megalázódását jelenti a Hatalom előtt, tehát természetesen szívesebben nyulunk az első okfejtéshez. Es kijön mindig a szép, egyenes kis logika: a tüzkatasztrófáknak az oka első sorban sohasem a tűz, hanem mindig a tüzoltóság.

Ha már most belemegyünk ennek a dolognak a taglalásába, első sorban is azt kell megállapítanunk, hogy mi is tulajdonképpen az a »vidéki tüzoltóság«? Erre a kérdésre nagyon egyszerű a jó, becsületes, közvéleményes felelet: minden olyan tüzoltóság vidéki, amelynek a működése terén katasztrófa-erejű tűz támad. Vagyis, vidéki volt a bécsi tüzoltóság a Ring-színház égésekor és még azután pár héttel is, vidéki volt a budapesti tüzoltóság a Párisi Nagy Áruház égésekor, sőt vidéki volt a bostoni tüzoltóság is akkor, amikor a milliós amerikai városban olyan tűz pusztított, amelynek csak dinamit tudta az útját állani, az is csak úgy, hogy egész utcaszorokat felrobbantottak vele. Vidéki minden tüzoltóság, amelynek a létszáma, gyakorlottsága és eszköze elégtelen az adott tűz megfékezésére. Valamint viczinálissá válnék a világ leggyorsabb és legtökéletesebb vasutja, a Flying Scotch is azonnal, amint kisiklana rajta a vonat, azonképpen még a csörötnökrönlők is valami kisebb falura csufolnák a tüzoltóikat, ha a főcskendőjük nem hordana fel a görénak olyan magaslatára, ahova Mokány Berczi még célbapók.

Es igazuk volna, mert ezen a veszettül tökéletes világon mindig az utó-ókosoknak van igaza, a kármentőknek, azoknak, akik utólag már régen mindent megmondtak előre, akik hátrafelé mindig úgy jövedölnek, mint Hózeás próféta, vagy mint a karikacsapás.

Kényelmes és erkölcsös dolog elfelejteni, hogy a világot nem a rend, nem a szabályszerű események vizsik előbbre, hanem az erupciók, a katasztrófák. Minden újabb nagy és igaz okulásunk vagy lelki vagy testi szörnyűségek árán esik. Az egyes embernél csak úgy, mint nagyobb emberösszességeknél, vagy akár annál a nagy egy akolnál, amelyben már mindnyájan bégetünk, de amelynek még mindig nincs meg az egy pásztora. Nyárspolgári teliház ész az, amely azt mondja, hogy az élet csak középfajú dráma és amely nem látja, hogy az élet, az igazi élet, a vegetációon túl való meglevés nem más, mint a legbusabb tragédia.

Tegyünk szordinót erre a nagy akkordra és mindjárt a fülünkbe cseng a mai nagy tüzkatasztrófák igazi »Leitmotiv«-ja is.

Az építés mai mivolta nemcsak stiltelen, hanem becsstelen is. Mintha architektúrájában vallaná be ez a korszak a maga bűnét: nem tud esztétikus lenni, mert nem mer sem egészen erkölcsös, sem egészen erkölcstelen lenni. Ez a Rabitz-fal a gondolkozásban. Falnak drótháló, de drótnak malter. Nem rakunk többé követ köre, nem építünk többé a Sansovino becsüle-

tes erkölcstelenségével, amely odafaragta a Doge-palota harmadik oszlopának fejére a lét kezdetének a titkát nyíltan, de kőbe, sem a Michelangelo fenséges, komor, rajongó erkölcsével. Olcsón építünk, olcsón, és ennek az olcsóságnak az árát valamiknek vagy valakiknek meg kell fizetni. Mert nincs drágább dolog, mint az olcsóság és nincs nagyobb luxus, mint a készen vett tíz forintos ruha.

Térek már vissza a tárgyra. A föld az első dimenziójában le van már foglalva, de a levegő még szabad, benne lehet mindenki primus aquirens. Építünk tehát nem szél-tiben, hanem fölfelé a levegőbe. Öt emeletet, tíz emeletet, annyi emeletet, hogy, ha kell, megkarcoljuk vele a felhőket is. És szorítjuk egymáshoz a nagy, kietlen, becstelenségű építettt épületeinket.

Mivel vannak tele ezek az épületek? Természetesen részben a technika modern vívmányaival, részben a mai műipar termékeivel. A technika modern vívmánya pedig réses áramot — németül: rövid zárlatot — ad, a mai műipar terméke pedig tüzet fog. Mert az egyik az örök tűzből születik, a másik meg papirosból, szárított fából, tollból miegyéből van.

Tessék csak a tűzveszedelemnek ehhez a csupán két konturvonalban elmondott felfokozottságához hozzászámítani a többi modern tűzkoeficienst. A pinczék benzinjét, a földszint részeg házmesterét, az első emelet gázcsapját, a másodiknak a gyorsforralóját és a legfelsőbbnek a hajsütőgetésre való spiritusz-fenéjét, ezt a minden nőstény állatot rangemelésben részesítő asszonyi szerszámot. Ha homályos ez a mondat: menjetek ki az állatkertbe és lássátok ott, hogy a nőoroszlánnak nincsen is haja és hogy a mandrill felesége nem visel frufut.

Ennyi tűzbiztossághoz a tűzvédelem csak katasztrófák révén fejlődhetik hozzá. Az élet fejlődése nem egygyel, hanem mindig sokkal többel előtte jár az élet mesterkedéseinek. Az építés hétköznapijaiban senki sem gondol a pusztulás ünnepnapjaira, az olcsó lehetőség idején a kutya sem törődik az emberpusztulás drágaságával, ami a lehetetlenségek könnyű számla-oldalára van írva ma és volt írva mindig. Más, olyan könnyen megérthető szóval leírva, ez a cifra frázis azt jelenti, hogy a tűz mindig előbb volt, mint a tűzoltó. Tehát annyival okosabb, ravaszabb, tapasztaltabb is, mint amennyivel előbb születik. Valami apró bolti-tűzről, pinczelobbanásról nem beszélve, soha tűz még nem volt, amivel szemben a tűzoltóság rá nem kényszeredett volna a pusztta »lokalizálás« feladatára. A lokalizálás szó pedig már magában annak a beismerését jelenti, hogy *lényegében* a tüzzel nem birunk.

Sok vetődöttségemben sok nagy inczendiumnak voltam a szemtanúja. Láttam Veszprém pusztulását, amikor a Schwarz szabó szénvasalójából kiszabadult szikra két napig tombolt a városon, bögött, süvöltött, ropogott, kaczagott, mindent meghódított. Megpörkölte éjszakától sápadt homlokomat a ferenczvárosi dohánygyár égésének pokoltüze és a géhinom lángjától fagyott jéggé ereimben a vér, amikor kétségbe-

esett tehetetlenséggel láttam, hogy hullanak alá a Párisi Nagy Áruház emeletéről a zsákká formálódott repülő emberi alakok. És ott voltam abban a rettenetes pillanatban is, amikor a Konkordia-malom óriásfalá meg-ingott, megreszketett, félve a halálos ugrástól, aztán a sziporkák Niagara-jának, a tűzördögök millióinak diadalmas egetvivásában omlott alá a zsarátnoknak olyan poklába, amihez képest Dante nyomorult kis körei hűs grották.

Láttam, hordom az idegeimben a terhét mindennek. De tanulságot mindenhol csak egyet tudtam elhozni. És a tanulság olyan egyszerű, olyan kolumbusi tojásállítás: aki kezdi, az győz és nem az emberi akarat diadala, hanem csak a Pantheosz ujjaintése az, ha a természet megáll a pusztítás útján.

Kómikus, ereszaljáig felköpő Mokány Berczik, vidéki tűzoltók vagyunk mi mindnyájan, amikor a Nagy Valaki dörögni akar. Hívják a dörgését akár szunyogcsipésnek, akár a Back-malom égésének. Csak embereknek alkalmatlan dolog az. A Sors rendje nem fordul tőlük.

Paganel.

Csillagok.

— Sully-Prudhomme költeménye. —

A csillagokkal volt egyszer beszédem ...
Ti sem lehettek — mondtam — boldogok.
Hisz fényetek fönn az örök sötétben
Oly fájdalmasan, oly búsan lobog.

S úgy rémlett, mintha az ég boltja mélyén
Sóvárgó, méla árnyraj lengene —
Számíthatatlan gyertyák lángja égvén —
Fehérben gyászoló szűzek serege ...

Ó csillagok, — tán bánat készit imára?
Vagy fájó sebből vérzik szívetek?
Megtört sugár a szemetek sugára ...
Mily szenvedések könnye törte meg?

Mondjátok meg hát, kedves csillagocskák,
Orczátok mért oly könnyes, halavány?
Isten ver? Vagy bánt emberi gonoszság?
És szóltak ők: Fáj az örök magány.

Egymástól mindig távol kell bolyongnunk,
Csak nektek látszunk egymáshoz közel ...
Édes, kéjes vágy üdvét tiltja sorsunk,
Csillagot csillag sohase m ölel.

Hő vágyaink a lángot bárhogy ontsák,
A részvétlen nagy éjben ellobog ...
És szóltam: Értlek, értlek, csillagocskák,
A lelkek sorsa a ti sorsotok!

Saját fényében szintugy jár a lélek
S vágyán csalárd hit gyúl: hogy társa van ...
De mind ug y é g csak árnyán gyászos éjnek
Egymástól mindig távol, társtalan.

Telekes Béla.

Eufémia nővér.

Irta: EMIL STRAUSS.

(2)

Ebben a pillanatban minden hidegvérére szüksége volt, hogy el ne árulja magát, mert nagyon erős volt a kísértés.

— Nézzétek! — mondta az angol urak egyike. — Nem éppen olyan az a leány ott, mint Filippa hercegnő?

— Aki eltűnt?... Valóban! — kiáltotta a másik. — Igen, tetőtől-talpig! A termete... a feje... a haja... Ugyanaz a széles homlok, ugyanaz a szemöldök, ugyanaz a finom orr... a szája szigorú és egyben édes... olyan, mint a királyé! És ott van az a büszke vonás is a szájánál!

— Csakhogy erősebb, mint Filippa hercegnő. Nézd csak a kezét.

— És Filippa fiatalabb is!... De hát valóban hová is tűnhetett?... Annyi bizonyos, hogy ha meghalt is, akkor is jobban járt, mint ez a hozzája hasonlító szegény ördög!

— Egyébként... ez is angol leánynak látszik. Megkérdezem tőle. — És ezzel az egyik ur odafordult Gertrudhoz és odakiáltott:

— Angol vagy?... Hallod-e leány, angol vagy?

Filippa csak gyámoltalan, esdő pillantást vetett a kérdőre, aztán szabad folyást engedett könyeinek.

Ekkor azonban valami durva hang szólalt meg, pórias tájszólással:

— Urak, legyen belátásuk és hagyják őt! Esküszöm, hogy nem bűnös!... A nővérem!...

— Valóban, — mondta az egyik angol — én is ártatlannak nézem! — Ezzel biccentett a fejével és a többiekkel együtt elment.

Gertrud csodálkozva nézett védelmezőjére és azt a férfit ismerte meg, aki az előbb olyan erősen nézte őt. Most ott állt előtte, hatalmas csizmában, amelynek fehér pereme a térde fölött vissza volt hajtva. Szürke ruhát viselt, ami majdnem a térdéig ért; válláról sötétkék köpeny függött alá bő ránczban. Világosszöke fejét borsapka fődte, ami nem sokkal volt barnább, mint a férfi napégette arcza. Az övébe hosszú kés volt dugva; kezével szórakozottan simogatta egy hatalmas fejsze vasfejét. Ugy állt ott, mint valami őr; hosszú, erős arczából egyenes orr meredt elő. Az álla erős, szögletes volt, kék szeméből hideg elhatározottság sugárzott. Ez a tekintet valaki máséra emlékeztette a leányt. Vérhullám csapott a szívére; attól félt, hogy lerogy, annyira reszketett a térde.

A férfi ott maradt és anélkül, hogy tovább nézné a leányt, ráfordult az emberekre, hogy ne gyötörjék az elítéltet locsogásukkal.

Amikor Gertrud este kiszabadult, a férfi kézenfogta, keresztülvezette bátran a tömegen és azt kérdezte tőle:

— Mondd csak leányom, hogy hívnak?

— Gertrud — válaszolta a leány, pedig az ember bizalmas, jóságos szemének láttára majdnem kimondta őszintén: Filippa.

— Miért köllött ott állnod? Mit csináltál?

— Azt mondják, loptam. — Nagyon terhére lett volna az egész történetet elmesélni és azzal a férfi jóakarátát kikényszeríteni. Hallgatott.

— Meglátam rajtad, hogy ártatlan vagy! Te csodálatosan hasonlítasz a nővéremhez! Igazán mondom, hogy amint úgy futólag láttalak, szinte megfagyott a vér az ereimben és azt gondoltam magamban: Szent Isten, a Dorle! Csak éppen hogy a haja

volt világosabb, mint a tied, meg a teste is durvább volt; olyanforma, mint az enyém. Hanem egyébként össze lehetne cserélni benneteket. De ő már meghalt vagy három éve... Tudod, azt hiszem, senkinek sem árt, ha egyszer megkóstolja, mi a gyalázat!... Most pedig azt szeretném kérdezni tőled: mi a szándékod? Hol vagy te valójában otthon?

— Sehol. A »Kék süveg«-ben szolgáltam, de ennek már vége; huszonnégy óra alatt el kell hagynom a várost.

— Mit gondolsz, hátha velem jönnél? Nekem még él az apám, tehetnél-vehetnél nálunk... Gyere el a meghalt nővérem helyébe. Mostanában a szomszédasszony végzi, a mi kell s a néném is átjön hetenként egyszer, csak hogy ez így nem ér semmit.

— Te nem itt vagy otthon? — kérdezte a leány.

— Nem. Messzire innét, a Rajna mentén, fent a Schwarzwaldban van az én falum. Pforzheimnak hívják. Tutajos vagyok. Rendesen csak a Rajnáig kísérik a tutajokat, de most ez egyszer nem hagytak nyugton, hogy nézzem meg magam is, meddig usznak a fenyőink... Azért hát én is lejöttem... Hát így találtam rád... Ha nem félsz az uttól?...

— Veled megyek — válaszolta a leány, mert minél tovább beszélt az emberével, annál jobban megbarátkozott a gondolattal.

A férfi aztán elkísérte a »Kék süveg«-be, ahol a leány ruhái voltak. A férfi elül ment, mintha nem is tartoznának együvé, végigsietett a hosszú folyosón, felment a söntésbe és egy meszely bort kért. Amig egy fiu őt kiszolgálta, Gertrud odalépett a vendéglősnéhez és kérte, adja ki neki a csomagját, amit szolgálatbaléptekor átadott neki megőrzés végett. Az asszony elment, hogy elhozza a batyut, de alig tette ki a lábát az ajtón, amikor az egyik cselédleány beosont, felemelt kézzel megállt Filippa előtt és rákezdté:

— Lám, a hercegisasszony megint itt van? Ej, ej! De hol hagytad az új nyakkendődet? Hiszen az pompásan állt neked?

A tutajos meglepetten felpillantott, azután bólogatva mormolta: Aha! Majd felkelt, megfogta a cselédleány karját és nyugodtan azt mondta neki:

— Hallod-e, mondd csak meg nekem őszintén, ki tette ezt a dolgot? Te tudod...

A leány visszalépett, de hiába erőlködött, hogy a férfi vasmarkából kiszabadítsa magát. Kiabálni kezdett:

— Engedjen! En nem tudok semmit! Nekem semmi közöm magához!

— No, majd csak mégis megmondod — mondta a tutajos, azzal megpöndörítette a leányt, megragadta hátul a ruháját a derekán, egyetlen mozdulattal felkapta és kinyújtott kézzel kitarította a nyitott ablakon keresztül a mély udvar kövezete fölé.

— No lelkem, most majd csak beszélsz! — mondta.

— Jaj, lezuhanok! — sikoltozott a leány. — Engedj vissza! Gertrud, segíts! Segítség! Lezuhanok!... Beismerek mindent! En voltam!... Jaj, lezuhanok!...

— Aha, már eszedbe jutott? — kérdezte a férfi, azzal megint beemelte a leányt, eltaszította magától, hogy az hanyattesett a szoba közepén. Akkor még rákiáltott:

— Pusztulj!

Az emberek a nagy sikoltózásra odacsődültek, a vendéglősné odaállt a földön heverő leány elé és kérdésekkel halmozta el, de a leány nem mozdult.

— Hagyják csak, nincs annak kutyabaja sem — mondta a tutajos és húzott egyet a kancsóból. — Leszá-

moltam vele. Azt hiszem, ezután nem lesz kedve ártatlant juttatni a vas nyakravalóba.

Amikor pedig faggatták, hogy mi történt, vontatottan mondta:

— Kérdezzétek meg azt ott, ni, amelyik ott terpeszkedik a padlón. Ő legjobban tudja, hogy' és mint volt a dolog...

Még be sem fejezhette, amikor a leány hirtelen felugrott, kifutott az ajtón, le a lépcsőn és amire a többiek magukhoz tértek a meglepetéstől, már nem volt sehol.

Gertrud erőltlenül rogyott a padra. Egész nap erős tudott lenni a büszkesége révén, de most, amikor a tutajos szóra hozta a leányt és rákényszerítette a vallo-másra, Gertrud elvesztette a hatalmat önmaga felett; remegve és félve várta a leány válaszát, mintha annak a nyomorultnak a beismerése csakugyan visszaadhatta volna a becsületét és miután meghallotta a feleletet, erőltlenül és minden iránt való közönytől roskadt a padra. A vendéglősné hozzálépett és rá akarta beszélni, hogy azonnal hívasson törvényszolgát, fogassa el Gudulát és másnap állíttassa szégyenpadra, de Gertrud csak rázta a fejét és azt mondta:

— Mára már elég volt. Viseltem a nyakszorítót, viseltem a nyakammal és a szívemmel és ezt le nem veszi rólam soha senki, legkevésbé Gudula. Ez már elmúlt. Holnap elmegyek. Ez az ember itt megfogadott cselédjének, elvitt a szégyenpadról, én őt akarom szolgálni...

Ezzel elhallgatott és maga elé meredt. Később hozzátette:

— Csak ön miatt örülök, Möltgen asszony, hogy többé nem gyanakodnak rám.

— En magam egy pillanatig sem hittem, Gertrud. Légy nyugodt, ismerem én az embereket. Sohasem volt még olyan cselédem, mint te és nem is lesz soha többé. Hanem ez a másik... No, hiszen kerüljön csak még egyszer a szemem elé!... Itt van a csomagod, Gertrud, nézz utána, hogy azonmód van-e, ahogy volt. A béredet holnap kapod meg. És azt a szégyent nem fogod velem megtenni, hogy amig Kölnben vagy, másutt alszol. Az az ember majd érted jön isten nevében, amikor el akar menni... Ön felföldi ember, ugy-e, ahogy a beszédiből gondolom?

— Igen, odaváló vagyok — felelte a tutajos. — Háf akkor most elmegyek, Gertrud, de holnap elviszlek magammal. Mivel tartozom, korcsmárosné? A bor jó volt...

— Semmivel sem tartozik. Nekem van még elég a pinczében. Igyék csak, amennyit akar.

— Mára elég és azért isten fizesse meg-et mondok. Ha megint Kölnbe jövök, majd befordulok megkérdezni, hogy van-e még ebből a jó és olcsó borból?

Elment.

Másnap reggel egy öszvérrel, amit még előző este vett, állított be a »Kék süveg«-be. Gertrud, kezében a csomagjával, amiben apróságai voltak, kísérve a vendéglősnétől és gyermekeitől, kijött és első dolga volt megdorgálni az emberét, amiért ő miatta állatot vett. De az azt felelte, hogy a hugát, a megboldogult Dorlét sem vitte volna magával gyalog, hogy asszonynéppel bajos másképpen boldogulni.

Gertrud figyelmesen nézte az állatot, különösen a nyergét.

— Majd felsegítek — mondta a tutajos. — Nincs sok időnk; a Gereon-kapu előtt találkozunk az utitársakkal. — Ezzel megfogta a leány karját és könnyen, mintha gyermeket emelne, felsegítette az öszvérré.

Gertrud akaratlanul is mosolygott, ha arra gondolt, hogy azelőtt micsoda szigorú illemformák közt segítették fel a lóra és hogy a testvére, a fekete herczeg, egyszer szintén feldobta őt a karjánál fogva a lóra, akár csak valami babát.

— No, ott fent csak mégis jobb, mi?! — kiáltotta a tutajos és mosolyogva felnézett a leányra.

Amikor Gertrud visszaintett, még ő is mosolygott, de aztán kitört szeméből a könny, a szívére valami emlék nehezedett...

Még egy utolsó bucsu, aztán átvágtak az utcán. Eppen idejében találkoztak a többi utassal, akikkel együtt indultak neki, fel a Rajna mentén. Akkoriban nem volt tanácsos egyedül utazni.

III.

Valamelyik októberi napon, dél felé, amikor a napsugár már elűzte a ködöt és amikor a harmatnak már nyoma sem volt a földön, érték ki az utasok az erdőből és vágtak neki északnyugat felé Pforzheimnak. A tutajos, aki Gertrud öszvére mellett lépegetett, megállította az állatot, ernyőt csinált a tenyeréből a napfény ellen, ami ott csillogott jobbfelől a hatalmas folyam tükrén és azt mondta:

— Itthon volnánk!

Gertrud végigtekintette a folyam völgyét. Az ut a hatalmas kiterjedésű dombokról vitt alá, keresztül a szántókon és a réteken, neki a városnak. Még egy félórácska volt hátra. Ott terült el előttük a városka, mintegy ótalmazva a várkastély hatalmas bástyáitól, amik a legmagasabb dombon mereszkedtek. Alattuk hemzsegték a vályogházacsákák, a tornyok, a város falai és szeliden lehúzódtak egész az Enz folyócskáig. Sőt a város egy része még azon is tulterjedt. A völgy tulsó oldalán erdős hegyhát húzódott, amely követve az Enz kanyarulatát, körülölelte a várost. A fenyők haragoszöldjével szeliden olvadt össze a lombos fák őszi fakósága, a fürge folyó szeszélyesen kanyargott a mézőkőn keresztül be a város házacskaí közé. A kéményekből világosszürke füst kanyargott az ég mélységes kékje felé.

— Nem érzed, mintha a szíved szorongana, amikor ezt a vidéket látod? — kérdezte a tutajos.

Gertrud barátságosan nézett a szemébe és igent intett. Pedig az ő szívében más város képe tündökölt; hatalmasabb falak, karcsubb tornyokkal. Az ötlött az eszébe, hogy amint itt, ebben az idegen világban, a vágyakozását bele tudja fojtani a büszkeségébe, éppen úgy otthon is erő tudna venni szerelmén, el tudná azt rejtetni ott, a bátyja mellett; vagy a bátyja rettenthetetlen vitézsége és törhetetlen ereje nem a legjobb példa volna-e a nővér számára, hogy ő is uralkodjék maga fölött? Ez az álom, mint a tüzes bor, felkavarta a vérét, szinte megingott az öszvéren, mélységeset lélezett és keserű sóhajást fojtott vissza keblébe. De azután mindjárt felöltött előtte álmának veszedelmes volta. Összeborzadt és csak nagy megérőltetéssel volt képes kísérőjére figyelni.

— Az ott lent — mondta a tutajos, egy falura mutatva, amely jobbra, a völgyben feküdt, körülbelül egy félóránnyira a várostól — az ott Brötzingen! — És ezt úgy mondta, mintha valami különösen fontos dologról lett volna szó. — Az a kastély ott balra a város fölött, az a mi örgrófjaink kastélya. Derék urak, könnyű kijönni velük. Ott jobbra, a folyón túl, az a kis városrész az ugnévezett Ligei; ott lakunk mi. Látod ott azt az erkélyes házat? Harmadik a folyótól! Az a mienk. Látod, az erkélyen ül ott az apám és nézi

a folyót, hogy nem jön-e tutaj? Most ugyan jó ideig várhat, egész husvét utánig, de ő már ilyen. Vár és egyre vár. Az a bevágás ott a hegyháton a Liget fölött, az a Nagolt-völgy, ott folyik a Nagolt, el a mi házunk előtt és beleömlik az Enzbe. Az viszi a mi fáinkat is. Ott, abban a távoli erdőben szokott vadászni a gróf szarvasra meg vaddisznóra. Néha, ha tutajozok lefelé az Enzen, hallom, amint cserkésznek ott fent és néha, amikor szinte a mellemig gázolok a hideg vízben, lehallatszik hozzám az ebek csaholása, a vadászkürt hangja. És olyankor elgondolom, vajjon melyik szebb sor, az övék-e vagy az enyém? Most pedig menjünk tovább, hogy végre a gyomrunknak is jusson valami.

Félóra sem mult el, az öszvérek patái már a Szentkereszt-kapu hidján csattogtak. A csoport beleolvadt a külváros házai közé. Ebédre járt az idő, az utcán nem járt senki, a kovácsműhely csendes volt, csak a *Medve* előtt állt egy magányos ló megkötve és csapkodta patkójával a kövezetet. Néha egy-egy ember nézett ki az ablakon és pár üdvözlő szót kiáltott feléjük. Ebben az irányban haladtak tovább kelet felé, beléptek a brötzingi kapun, ami a belvárost zárta el, aztán végigmentek a brötzingi uton, amelynek régimódi házai egymás hegyin-hátán ültek és kiugró erkélyeikkel szinte összehajoltak, úgy hogy az őszi nap ferde sugarai alig húztak egy-egy keskeny fénysávot az árnyékos utra. A leány csodálkozva nézte a házakat, az utcákat, a tereket, amelyekről utközben annyit mesélt neki a kísérője és hol örömmel, hol szomorú meghatottsággal nézett az emberére.

Amikor jobboldalon feltűnt a verőfényes vásártér, a városházával és nemesi kuriákkal, a tutajos megállt; odamutatott a balkéz felől torkolló meredek utcára, amit hatalmas kapu zár el.

A kapu mögül egy hatalmas, gótstilű vár homokkövei és tornyai meredeztek elő.

A tutajos így szólt:

— Nézd, ez a várhegy.

— Igen — felelte a leány, de nem nézett oda.

A férfi újra megindult és a hatalmas, napfényes téren, galambokat, tyukokat felriasztva, tovább csattogtak az öszvér patái és a férfi hatalmas lépte. Ahol a térről megint az utcába kanyarodtak be, egy idegen szölitotta meg a tutajost:

— Hozott Isten! Megint itthon vagy?

— Igen, igen. Adj' Isten! — felelte az, anélkül, hogy megállt volna. A másik azonban megállt és kíváncsian nézte a leányt, megcsóválta a fejét, majd két lépést tett visszafelé, mintha utánuk akarna futni, majd megint megállt, újra megcsóválta a fejét, mormogott valamit és elisett.

A Trenk-kapun áthaladván, elhagyták az erődítvényeket és egy kőoszlopokon nyugvó fahidra értek, amely döngő visszhanggal felelt lépteikre. A kikövezett középső oszlopon újra megállt a vezető, felmutatott a víz folyásával ellenkező irányban a parton álló ház-sorra és azt mondta:

— Felülről a harmadik. Az az erkélyes ház!

Gertrud bólintott.

Milyen másnak képzelte ő mindezt, amikor az embere az otthonáról mesélt neki.

Tovább mentek. A hid árnyékos félhomályából megint belemerültek a napfénybe. Akkor az utca jobb sarkáról örömteljes csaholással egy sárga ház-örző eb ugrott elő, farkcsóválva odafutott a tutajoshoz, lefeküdt előtte a porba, meghempergőzött és barátságosakat vakkantott az öszvér felé. A tutajos meg-simogatta a kutyát és néhány szóval megfékezte vad ugrándozását.

— Gyere, te haszontalan! — mondta aztán neki nevetve, majd megfogta Gertrud köpenyét és odartotta az eb'orra elé.

— Ez a Gertrudé! Ertetted? Most pedig mehetsz!

A kutya ugatva elszaladt.

— Már megismerte a lépésemet, amint a hidon átjöttünk.

Megkerülték a sarkot és az utcának majdnem a másik végén megálltak egy ház előtt. Amíg a kutya, minden tiltakozásuk ellenére is, egyre ott hancurozott körülöttük, a ház alacsony kapuboltja alul fehérhaju, törődött öreg ember lépett ki a napfényre, a tenyerét a szeme fölé tartotta és még ifjú csengésű hangon odakiáltott az érkezőknek:

— Hozott Isten, Gyuri! Hát látlak még, amig élek? Azt hittem, nem érem már meg ezt a percet. De ez a kutya már régen nyugtalankodik; sejtettem, mi vár rám... Ki az, aki veled van?

— Igen, apám, — mondta a tutajos, amiközben lesegítette a leányt az öszvérről — megint itt vagyok és hoztam is magammal valakit. Fogadd őt szívesen.

Az öreg azonban, mintha rá akartak volna törni, pár lépést hátrált és ijedten felkiáltott:

— Szent egek! Minden jó lélek dicséri az Urat... Dorle!... Dorle!...

— Gondoltam, — mondta a fia — hogy maga is azt hiszi majd, a Dorle jött haza. Magam is úgy voltam. Azért hoztam magammal. Őt Gertrudnak hívják, de szinte rájár a szám, hogy nővéremnek szólítsam... Nálunk akar maradni és nekünk segíteni.

Az öreg megfordult, odatopogott a lépcsőhöz és leült a legelső fokra.

— Valami baj van? — kérdezte a fia.

— Valami hidegség futott át rajtam. Vén csont vagyok én már — mondta az öreg, anélkül, hogy feltekintett volna.

— Nyujts neki legalább kezet. A szavak úgy sem sokat érnek. A kezről majd megérzed legalább, hogy nem a Dorle, sem pedig valami kísértet.

Az öreg odanyujtotta a kezét a leálynak és amig bizonytalanul nézegette őt, halkan dörögte:

— Hát — Isten — hozott!

A leány viszonzta a kedvetlen üdvözlést néhány bátortalan szóval, azután a fiatal tutajos után felment a lépcsőn, hogy rendbeszedje magát és egyben ennivalót készítsen új gazdáinak.

Utóbb, amikor az öreg megint ott ült erkélyének góthajtása alatt és nézte a vizet, amelyiken az ő egész élete lezajlott, a fiatal tutajos, a fia, elmesélte neki, hogyan találta meg a leányt.

Es beszédjét így végezte:

— Mindjárt észrevettem, apám, hogy magának nincs kedvére a dolog, de azt gondoltam, hogy ennek így kell lenni. Miért éreztem volna másként, amikor a Rajnán lehajóztam, mintha rángatott volna valami? Miért kellett volna másképpen Kölnben éppen a piacra kerülnöm, ahol pedig már voltam egyszer és elvégeztem a dolgomat?

— Hja, így megy ez manapság! — dörögte az apja. — Ti fiatalok mindent jobban és másképpen tudtok, mint mi öregek. De arra figyelmeztetlek: ha én az apám házába csak úgy bevittem volna valami vadidegen személyt, bizonyos, hogy a legvastágabb karót törte volna el a hátamon.

— Ezt te is megteheted, apám. Csakhogy abból az jönne-e ki, hogy nekem nincs igazam? Ejh, akár-hogy van is a dolog, az a lány neked sem volt olyan idegenszerű.

— És ha tizszer is hasonlít a Dorlehoz, csak mégsem ő az, hanem valami utfélszedett.

Itt abbanhagyták a vitát.

Gertrud az első pillanattól fogva érezte, hogy az öreg nem látja szívesen. Azóta, hogy a veszélyt elkerülte és érzéseinek tisztaságát sikerült megőriznie, egy fél év óta, erős akarattal és bátorsággal, egészen idegen világot járt be, ha egyelőre cél nélkül is és anélkül, hogy a továbbvezető utat tisztán látta volna. Ezen a réven megszokta, hogy tetteit mindig a gondolataihoz és szigorú akaratahoz szabja, hogy alacsony sorsának kényszerűségeit és keménységeit mint tanítást fogja föl.

Ha a fiatal tutajos nem volt otthon, ha a télirevalók után járt, vagy kint volt az erdőn, ellenőrizni a legényeket, az öreg nem ült többé a meleg kályha mellett, sem az erkélyen. A konyhából behallatszó zaj, a kamrából kihallatszó zörej, vagy ha minden csendes volt, éppen a csend felébresztette az öreg bizalmatlanságát; amilyen csendesen csak tudott, ide-oda lopódzott a házban, mindenütt nyomában volt a lánynak, és ha ráakadt, amint az a tűzhelynél dolgozott, a mosóteknő mellett szorgoskodott vagy takarított, gyanakodva nézett rá, mintha azt várná, hogy a leány azonnal valami mérges kigyóvá változik; azután rákezdte és a leány minden tetteiben, minden mozdulatában talált valami kifogásolni valót.

— A Dorle ezt így csinálta... Nálunk ez így szokás!...

Gertrud mindig szívesen teljesítette a kívánságát, mindent hajlandó volt Dorlénak utána csinálni, még akkor is, ha Dorle ezt vagy amazt ma így, holnap amugy csinálta. De azért az öreg mindig dörögve állt odább. A leány készsége még bizalmatlanabbá és elégedetlenebbé tette. Egész nap hangzott a ház a lépteitől, a dühöngésétől, amint a székeket és asztalokat ide-oda taszigálta, mintha egyik sem állna a rendes helyén. A leányt azonban nem hozták ki fürelméből az öreg furcsaságai és kétszeres akarattal is rajta volt, hogy minél elfogulatlanabbul kérdezze még az öreg véleményét, kérje a tanácsát, hogy barátságos szóra tudja hozni és hogy minél szolgálatkészebb tudjon lenni vele szemben. Az első napokban rendesen odament az öreg erkélyének ablakához és a környékről, a vidékről kérdezősködött. Az öreg erre eldarálta, hogy a ház mellett folyó patak a Nagolt; az a hársfákkal beültetett földnyelv ott tulról a Hárstér és hogy ott végződik a hid középső oszlopánál; a Hárstér tulsó felén folyik az Enz, ami elhúzódik a város alatt és a hidnál egyesül a Nagolttal. Elmondta neki, hogy melyik torony, melyik ház micsoda. Hanem amikor az öreg odáig jutott, hogy az az épület, amelyik onnét a víz tulsó oldaláról idelátszik a hársak közül, az a nemes Dominikánus-apácák kolostora, a leány otffelejtette a tekintetét a kolostoron és többé nem figyelt a vén ember beszédére.

... Talán közelebb volna végső céljához, mint gondolná? Nem valószínű.

Mégis, ettől a pillanattól kezdve megértette, hogy szörnyű nehéz sors lenne Györggyel együtt testvériesen élnie. Nemcsak a nagy, erős nézésű szeme hasonlított a fekete hercegéhez; egész rettenthetetlen, de egyben jó mivoltában, mindenkivel, sőt önmagával szemben való erejében, sőt egy-egy mozdulatában is csodálatosan emlékeztette Eduárdra és felgyújtotta keblében újra és újra a szeretett testvér után való vágyat. Ez a gyötrelme, a melyet neki György közvetve okozott, összezavarta az iránta való érzését. Voltak órák, amelyekben a két férfi összeolvadt előtte és így megint csak ott állt azzal a szörnyű feladattal szemben, amelyikről

azt hitte, hogy már hónapokkal ezelőtt megszabadult tőle. Ezzel a nehéz tusával szemben az a gondolat, hogy bemeneküljön a kolostor békességes, kísértés nélkül való csöndjébe, a rettenetes kötelesség elől való menekülést jelentette neki. De úgy érezte, hogy ez gyávaság, hogy ez az Isten csodálatos akarata ellen való küzdelem lenne. És mégis, a tél folyamán, gyakran ki-kínézett a cselédszoba ablakán keresztül, félbeszakítva munkáját. Felnézett a folyó hosszában, a letarlott hársak közt, a bűnbánó szüzek kolostoráig...

A tél elmúlt.

Egyik tiszta márcziusi estén, amikor a leány a folyó mentén a virágágyakat rendezte, azután pedig a kerti pavillonban a hazamenetelre készülődött, egyszerre csak György lépett eléje és egy ideig némán állt előtte, amíg a leány, zavarában, a fejkendőjét igazgatta és a dolgáról beszélt. A tutajos egyszerre csak átölelte a leányt és hangosan, szinte kiáltva mondta:

— Gertrud!

A leány kiszabadította magát a karjaiból, visszalépett és riadtan nézett a férfira.

— Nem látod, mit tettél velem? — kiáltotta György.

A leány tagadólag rázta a fejét, mintha nem tudná, miről van szó, mintha nem látta semmit.

— A nővéred vagyok! — rebegte végre, de akkor már minden, ebbe az érzés-zavarba vetett reménysége elhagyta.

— A nővérem!?... Tizezerszer kedvesebb vagy te nekem, mint a nővérem!

— Lehetetlen! — mondta a leány. — Jöjj, menjünk!

— Egyetlen lépést sem mozdulok mellőled! — mondta a férfi szinte fenyegetőleg.

— Akkor ölj meg! — felelte a leány és belenézett szomorúan és nyugodtan a tutajos szemébe. Amikor látta, hogy az nem felel, lassan lesütötte a szemét és meg sem mozdulva, nehezet sóhajtván így folytatta:

— Amikor Kölnben voltunk, ott álltál mellett, bíztál bennem, mint ismeretlen és segítettél rajtam. Csak nem hiszed, hogy akármilyen kívánságodat is meg tudom tagadni, ha módomban áll azt teljesíteni!?

— Bizony, — — — megteszed! — kiáltotta a tutajos.

— Nem, György! — mondta a leány agyongyötörve. — Nem is tudnám megtenni. Hidd el ezt nekem és ne is kérdezősködj tovább. Add a kezedet, hogy elhiszed.

A tutajos nem fogadta el a leány kezét. Megfordult és elsietett.

A leány még ott állt néhány perczig, azután belépett a virágágyba és utána nézett a férfinak, majd odaállt a fal mellé, amelyik alatt a folyó csörgedezett, ráhajította a karját, feltámasztotta az állát és belenézett merőn a vízbe. Szeméből lassan omlott a könny.

Néhány percz múlva megint hallotta György lépteit. Megfordult. Akkor a férfi így szólt:

— Gertrud, nem akarlak megbántani azzal, hogy nem hiszem el, amit mondasz és meg fogom próbálni, amit kívánsz. Itt a kezem rá.

A leány elfogadta a férfi kezét és abban a perczben kitört szeméből a könnyek zápora olyan erővel, hogy a leány egyetlen szóra sem volt képes; mindkét kezével megszorította, majd lehajolt és megcsókolta a tutajos erős, barna kezét.

A következő estén, naplementekor Gertrud legszebb ruhájában ott ült a hid középső oszlopának padján és várt. Tekintete belemerült a Nagolt alkonyi

ragyogásába, ami körülfolymta a parti házak reszkető visszfényét. Majd megint feltekintett és nézte az út kereszteződésénél, az enyhe napsugárban ide-oda járó embereket. Egyszer csak egy szokatlanul magas embert pillantott meg közöttük, akit a többiek tiszteletteljesen köszöntöttek. Az örgróf volt, aki ilyenkor szokott hazamenni a sétájából, utközben meg-megállni, szénézni a hidról és barátságosan elbeszélgetni az emberekkel. Amikor a gróf a hidra ért, Gertrud felállt, mélyen, de nem alázatosan meghajtotta magát, azután francia nyelven meghívta a grófot, hogy látogassa meg atyjának udvarát. A gróf csodálkozva intett a leánynak, hogy üljön le és maga is odaült melléje a padra. Ekkor Gertrud elmesélte, kicsoda ő tulajdonképpen; elmondta: hogyan hagyta el a hazáját, hogy a gyűlölt házasságot elkerülje; mi történt vele azután és hogyan jutott oda, hogyan élt ott és hogyan határozta el magát, hogy felölti a zárdaszüzek fátyolát. Kérte a gróf pártfogását és támogatását a zárdába való belépés alkalmára, amikor is be kell majd bizonyítania nemesi származását. És átadta a grófnak a gyűrűjét és gránát-nyakékét annak bizonyságául, hogy valóban a londoni udvarból származik. A gróf, aki már hallott az angol hercegnő eltűntéről, megígérte a leánynak, hogy mindent megtesz érte és egyszersmind felajánlotta neki barátságát és vendégszeretetét. A leány azonban arra kérte őt: eszközölje ki, hogy már a felvétel megerősítése előtt is bemehessen a zárdaszüzek közé. A gróf megígérte támogatását. És az emberek ugyancsak bámultak, amikor végre a hatalmas természetű gróf felemelkedett, tiszteletteljesen felsegítette a leányt, hazakisérte őt a tutajos házába és elváláskor ismét úgy üdvözölte, mint valami hercegnőt.

A dolgok úgy fordultak, ahogy a leány kívánta. Miután a következő héten még egyszer rendbehozta a házat és gondoskodott maga helyett egy jóra való cselédleányról, átkelt a folyón és bevonult a nemes dominikánus-nővérek kolostorába, amit nem is hagyott el többé. Mindez ugyanazon a tavaszon történt, amelyiken a fekete herceg diadalmasan vonult keresztül Franciaországon. És egy évvel később, amikor a kolostor falai is visszhangzottak annak a hírtől, hogy Poitiersnél az angolok óriási diadalt arattak, sőt magát a francia királyt is elfogták, Eufémia nővér már régen megszokta a szőrcsuhát, megszokta, hogy ruhában aludjék, megszokta a bőjtöt és az önsanyargatást. És az órák egyforma folyásában, ami éjjel-nappal egyaránt lekötötte minden akaratát, minden erejét, — a szíve elfáradt. És a leány azt hitte, hogy valóban megtalálta a nyugalmat.

De amikor néhány év múlva hire jött, hogy a fekete herceg eljegyezte a kenti gróf leányát, a leányban vad erővel kezdett újra tombolni az elaltatott féltékenység és gyötörte Eufémia nővér szegény, agyon-sanyargatott testét és megmérgezte az egész, hervadozó életét. Hónapok multak és a leány szíve egyre beteg, gyötrelmesen vergődött; ereiben a vér vadul száguldott, mintha szét akarná feszíteni a leány beteg kebelét. És akkor megtudta, hogy szerelme elől való menekülése, hogy megtalált nyugalma és menekülése mind, mind csak látszat, csak csalás és önámítás volt. Hogy az álmok, amelyek most átfönták minden gondolatát, egy perczre sem tűntek el, hanem mindig ott éltek szívében. Ez a tudat tökéletesen összetörte őt.

Amire az idő el tudta tompítani a fájdalom élet, addigra az agyongyötört test nem bírta el többé az élet sulyát... A fekete herceg szomorú pusztulásának hire már nem talált utat Eufémia nővérhez...

(Vége.)

Krónika III.

A velencei dráma.

— szept. 13.

Keresd a nőt! — ez volt az első gondolata minden hivatott és nem hivatott pszichológusnak, amikor hire futott a világsajtóban, hogy Naumov Miklós, oreli hivatalnok a mult hét csütörtökjén reggel öt órakor berontott Komarovszki gróf kozák-örnagya velencei lakásába, — a gyönyörű Campo Santa Maria del Giglio nevű téren — ötszöri revolverlövessel halálos sebet ejtett rajta, aztán újra visszaült a gondolájába, amelyen érkezett, egyenesen a velencei pályaházba sietett, ahol vasutra ült és meg sem állt Veronáig. Ott letartóztatták, mert oly zavart és kimerült volt, hogy elárulta magát. Néhány napon át nem evett semmit, mindössze két

Tarnovszki grófné.

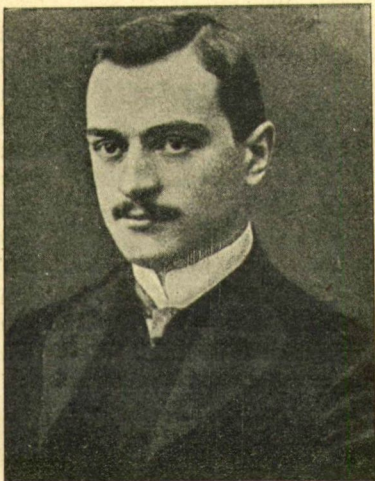
Seebald K. Bécs.

üveg pezsgőt ivott meg szíverősítőül a Hotel Danieliben, amely a rabszolgákról elnevezett parton, a Riva degli Schiavoni-n van és amelyet minden Velenczében járt ember ismer.

Rövid ideig az a hír járta, hogy Naumov orosz forradalmár és politikai gyűlöletből ölte meg az orosz mágnastr, aki állítólag Budapesten is sokat járt és itt is ismerték. Ma már tudjuk, hogy a politikai büntett meséjét az egyik felbujtó találta ki és lanszirozta az ujságokban az orosz forradalmi párt nevében hamisított telegrammjával. Azt is tudjuk, hogy a velencei dráma legmélyén nem a szerelem lappang, hanem egész közönséges és brutális haszonvágy. A meggyilkolt kozák-örnagya halála előtt háromnegyed évvel a bécsi Anker biztosító intézetnél félmillió koronára biztosították a menyasszonya, Tarnovszki grófné javára és az eddigi vizsgálat csaknem bizonyosan kiderítette, hogy Tarnovszki grófné bujtotta fel Naumov Miklóst a gyilkosságra, hogy így megkaparítsa a biztosított félmilliót.

Európa szeme és figyelme ma azon a két férfin van, akik a gyilkosságot nem haszonlesésből, hanem szerelemből hajtották végre. Az egyik Naumov, a gyil-

kos, a másik Prilukov ügyvéd, a bűnrész. Mind a kettő nős ember, amaz huszonöt, ez harmincz éves. Mind a kettő otthagya a hiteselegét és édes gyermekét, hogy Tarnovszki grófné lába elé rakja a becsületét, a vagyonát. Prilukov, aki tekintélyes moszkvai ügyvéd volt, sikkasztott a Tarnovszki kedvéért, Naumov, aki

Naumov.
Seebald K. Bécs.

becsületes hivatalnok volt, pedig embert ölt érette. Mind a ketten a Hotel Danieli-ban laktak, a Rabszolgák Partján; onnan intézték a gyilkosságot ezek a szomorú nős emberek, a szerelem rabszolgái.

Az érdeklődés igazi gyújtópontjában tehát mégis az az asszony áll, akit első pillanattól fogva kerestek és akit most végre meg is találtak. Már ott ül Bécsben a vizsgálati fogságban, még rajta van az elegáns párisi toalett, a férfiaktól kiharácsolt ékszergyűjtemény, de

Prilukov.
Seebald K. Bécs.

a francia komornáját már elvették tőle és más czéllába helyezték, a kedves és drága foxterrierjét pedig átadták az orosz konzulátusnak gondozás végett. És mint minden nagyszabású bűnösnek, nemcsak a ruháját, hanem neműit vizsgálták meg, hanem kikutatták multjának minden csillogó foltját is,

Visszamentek miatta egészen a sötét középkorba és kiderítették erről az asszonyról, hogy ősi ir családból, az O'Rurik-októl származik, de ősei már egy század óta oroszok. Korán férjhez ment egy orosz grófhhoz, akitől gyermeke született, aki mellett azonban szeretőt tartott. Az első szeretőjét halálos párbajban megölte a férje. Innen kezdve Tarnovszki grófné végzete lett mindazoknak a férfiaknak, akik az utjába akadtak. Mindjárt válópörbeli ügyvédjének, Prilukovnak, aki ezt a velencei büntényt egy prókátor furfangjával és egy szerelmes ember naivitásával kieszelte; Naumovnak, akibe a féltékenység és gyilkosság gondolatát szuggerálta és annak a szerencsétlen Komarovszki grófnak, aki vasárnap hajnalra már halott volt és még közvetlenül halála előtt is szerelmes balekszívvvel gondolt menyasszonyára, aki az életét és a vagyonát akarta elvenni tőle.

Tarnovszki grófné aránylag még fiatal asszony, tizenegy évvel ezelőtt ment férjhez és egy évtized alatt ime négy-öt komoly férfit gázolt tönkre és mellékesen szerencsétlenné tett néhány feleséget, anyát és gyermeket. Nem veszedelmesebb-e egy ilyen asszony, mint egy automobil? És gázolásainak kiinduló pontja minden valószínűség szerint egy erőltetett, szerencsétlen házasság, amely a nőből kiöl minden szemérmet, minden jobb érzést. Az első szeretőt követi a második, harmadik és így tovább a végtelenségig, mint ahogy az első gázság kezébe adja a kilincset a második és minden rákövetkező gázságnak.

Az első szeretője meggyilkolásával a Tarnovszki-ből nyilván kiölték a szerelmet. Csalódott a sziv hatalmában, csak a pénz irtózatosságot látta. Nem maradt meg más emberi érzés benne, mint a pénz mérhetetlen vágya. Hiszen pénz miatt ment férjhez, pénz miatt lett szerencsétlenné, a pénz kísértette egész életén át és a pénz vitte a bűnök egész hálózatába. Esküdött ellensége lett a társadalomnak, az emberiségnek, egy »out-law« lett belőle, női haramja.

Olyan egyszerű, nyilvánvaló elemekből áll össze egy ilyen világraszóló gaz asszony jellemképe, hogy ők maguk is csaknem az utolsó pillanatban, a vizsgálóbíró előszobájában ismernek igazi mivoltukra. S Tarnovszki most oly ravaszul tagad, mint Musolino vagy Sobri Jóska vagy mint valami vén betyár nálunk a Ráday-korszakban. Egészen tisztában van már vele, hogy ő a társadalom ellensége és régi zsiványfogásokhoz nyúl. Semmi töredelmesség nincs benne. Anarchista. Egyik cigarettát a másik után dobja el a börtönben, holott ezekkel a vékony, néhány szippantásnyi orosz cigarettákkal még felgyujthatta volna a társadalom néhány aknáját, levegőbe röpíthetett volna még egy csomó férfit, férjet, apát, igazhitűt, akik biznak még emberekben. Esetleg világtörténelmet csinálhatott volna, mint Kleopatra, Teodóra, Pompadour.

Az ilyen »out-law« nő kis, gyűrűs kezében rettenetes hatalom gyűlhet néha össze. Mennél gonoszabbá, mennél sivárabbá lesz az évek folyamán, annál könnyebben boldogul, annál könnyebben vezeti a férfiakat az

orruknál fogva. Hiszen ismeri két rettenetes ösztönüket, a pénzvágyat és a kéjvágyat, amelyek már óriási tettekre sarkalták a férfiakat, de az ilyen asszony kezében ezekből a nemesített emberi vágyakból kitör az ősi bestia. Nem ők a bestiák maguk, hanem ők idézik fel a férfiban a »bête humaine«-t.

És ha nem bizunk a történelem tanulságaiban, itt van számunkra a mi tulajdon édes korunk. Itt van számunkra az egész modern női Pitaval. Ugyanazon évtized alatt, mialatt a Tarnovszki asszonynya, hetérává, férjek, asszonyok, gyermekek rombolójává nőtt, a nagyszabású modern bünörök egész sora, minden lényege egy-egy női névhez fűződik. A legtöbb modernül grandiózus bünör magva egy nő, egy ilyen törvényen kívüli, haramja-hajlandóságu nő.

A párisiak »nagy Teréz«-e messze kimagaslik közülök, mert ez a Humbertné vén korában tudott komoly férfiakat, egy Paul Deschanel-t az orránál fogva vezetni. De ott vannak körülötte a fiatal, gyöngédkorú női gonosztevők is: Bonmartini grófné, a Murri Tullio felbujtója; Gibson-girl, aki a milliomos Thaw-t bujtotta fel a zseniális amerikai építőművész, White meggyilkolására; ott van a Hau-pör »vörös Olgá«-ja és még egy csomó nő, akiknek a neve hirtelen nem jut eszünkbe.

Ez a szakadatlan sora a nagyszabású női gonosztevőknek fényes argumentum a feministák kezében. Az elnyomott nő, akit korán kitanítanak a férjhezmenés ravaszágaira, akit már bakfis korában hetérának öltöztetnek fel, hogy annál könnyebben hasson a férfiak legelemibb ösztöneire, aki már gyermekálmaiba is egy gazdag férjet vagy legalább is egy gazdag balekot sző, akinek a világon egyéb gondja sincs, mint hogyan ejtsen meg egy férfit vagy több férfit aszerint, hogy milyen igényei vannak, egyszóval a modern nő szinte született arra, hogy »out-law« legyen, hogy a haramjavonások korán kifejlődjenek benne és hogy idővel a saját tapasztalataival, ősi hódító ösztöneivel megsegígyenítse a legármányosabb férfiúi gonosztevőt is.

Belekergetik egy szerencsétlen házasságba vagy egy még szerencsétlenebb ágyasságba és innen kezdve a házasságtöréstől a vizsgálóbíró előszobáig igazán csak egy lépés van a számára. A letűnt betyárvilág romantikája helyébe a női »out-law«-ok modern misztériuma kezd lépni.

Sz. Gy.

Gyász.

Mi szép az ősz. Mint könny pereg
A lomb alá levélsereg.
S a megujtott televény
Ujból fakaszt rügyet, reményt...

Ha gyászod van, ha bármi mély —
Folytasd utad. Tovább is élj.
Ne tespedés, ne poshadás,
Levélhullás legyen a gyász.

Nemo.

INNEN-ONNAN.

○ **Nem dolgoztatik.** Október tizedikén, amikor a képviselőház megnyílik, — így határozták a szoczialisták — becsukódik a munka minden háza. A gyárak nem füstölnek, a műhelyek elcsendesülnek, a boltok be lesznek zárva, korcsmákban nem kapunk ennivalót, kávéházban nem mérnek pikkolót, az utcákon nem járnak bérkocsik, talán vizünk se lesz, világosságunk, semmink. Kiüt az általános sztrájk. Nem komolyan, nem veszedelmesen, csak mutatványszám gyanánt, tüntetésképpen, próba kedvéért. A munkásság meg akarja mutatni, hogy mire képes, ha egyszer igazán kimondja a végzetes harci jelszót. Én azt hiszem, hogy a tüntetés nem fog tökéletesen sikerülni. És azt hiszem, hogy nem kellett volna megcsinálni még akkor sem, ha bizonyos volna, hogy sikerül. Mert akár meglesz a nagy tüntetés, akár nem lesz meg, ez semmivel se viszi előre az általános választójog dögát. Az első mutatványszámra nem szoktak prenumerálni az emberek. Azután — én legalább így tanultam — tükörlappal vagy pávatollal szokták kipróbálni, hogy az alélt emberben van-e igazi élet. De nem kalapácsütéssel.

* * *

○ **Megy, vagy nem megy?** Ezuttal nem miniszterről van szó, akinél csakugyan két fontos momentumot ismer a história. Az egyik, amikor megy. A másik, amikor nem megy. De most asszonyról van szó, szép és nevezetes asszonyról. Aki annyiban hasonlatos a miniszterekhez, hogy nála is az a fontos, vajjon megy-e, vagy nem. Már tudniillik férjhez. Montignoso grófnővel, a szász király elvált feleségével, a kis Monika anyjával az európai sajtó most úgy bánik, mint a szerelmes leány a Margherite-virággal. Mindennap letép róla egy szirmot és találgatja:

— Férjhez megy, — nem megy férjhez, — férjhez megy, — nem megy.

Valahogy persze el fog dőlni a dolog. De közben minden szirmot letépnek a virágról.

Arról van szó egyébként, hogy a grófnő, azaz hercegné, illetőleg királyasszony, férjhez megy egy kis muzsikushoz, valami tenoristához vagy zongoramester-féléhez. Ami nem is nagy ujság a grófnő, azaz hercegné, illetőleg királyasszony életében. Ő valamikor egyszer már megszökött egy zongoramesterrel. Most csak azt folytatná János, amit megkezdett a Jancsi. Meglepő hát nincs a dologban semmi; sem pedig ellenszenves. Hiszen tudjuk mi azt régen, hogy ha hercegasszonyok arra gondolnak, hogy férjhez mennek az énekeshez, akkor mér régen férjhez mentek az énekeshez. Különben, a Montignoso grófnő esetéből csak egy a tanulság. Az, hogy az asszonyok mindig ugyanazok maradnak. Csak a zongoramesterek változnak.

* * *

= **A tulipán öröme.** Hej, nagyon meghasznált valaminek a bécsi himlő! Megtette a himlő, amiért olyan hasztalanul és tehetetlenül erőlködött eddig a magyar, megtette a csunya fekete kísértet, amiért olyan hiába kiabált annyit szép, selymes grófi nők rózsapiros szája, amiért hiába virult a tulipán és hiába rimázkodott kulcsolt kézzel és verejtékező homlokkal a szegény Magyar Ipar, — most hát ime, föllendült sorsa néki, a Magyar Iparnak. Semmi sem kell többé Bécsből vagy Bécsen át. Csak szepességi vászon kell és kalotaszegi csipke, nem bécsi selyem, csak magyar puder és nem bécsi smink, csak juhászkezeketől faragott magyar játék és nem nürnbergi nipp, és csak debreczeni kolbász, nem bécsi virsli.

Vajjon hogyan viselkedik most majd a derék Magyar Ipar? Ugy-e, mint a konyha Hamupipőkéje, a mosogató pesztonka, akit berendelnek helyettesül, mikor a szobalány beteg és ő úgy kifésülködik, olyan cziczomás, fürge, bókoló, kedveskedő lesz, hogy mire a régi meggyógyul, már a helye be van töltve, nem kell senkinek. Vagy mint a rekedt primadonna helyett beugró karhölgy, ki olyan magas C-ket sikolt, hogy a publikum ájul a gyönyörtől és kipisszagi a régít, ha újra föllép. Vagy úgy fog viselkedni a Magyar Ipar, mint a kevély számár, ki így szól: ah, ha ló nincsen, én is jó vagyok? És makacs-kodik és rug, esetlen, komisz, kőcsoz és lusta lesz, — hogy aztán majd a meggyógyult paripához térjünk megint cukorral, mézes szóval és pántlikás kantárral vissza és őt kikergessük a bogáncsmezőre...

* * *

= **A cabaret Grál-lovagja.** Igaza van Máhr Nándornak és igaza van a cabaretnak. És nincs igazuk a jajgatóknak és érzelmeseeknek, kik most azt sirják: »ah, milyen bohózat lesz az, amelyben ez az élettől megvert, asszonytól megcsufolt ember föllép. Milyen siralmas kaczagás lesz az, mely ennek a szomorú száznak tréfás kupléi után felcsattan!« — Nem. Ennek így kell lenni. Ennek az embernek milliói voltak. És ifjúsága volt. És olyan érzelmi kincsei voltak, olyan boldog gyermeklelkülete, naiv bizodalma és tiszta hite volt, amilyen ennek a villamfényes, automobilon rohanó új világ élesen látó, józanszívű, elfanyarodott lelkű okosainak, szegényeknek, bizony nincsen. És ez az ember odaadta a millióit, az ifjúságát, a tiszta bizodalma és mindenét egy asszonynak, adakozó készséggel, fejedelmi bőkezűséggel, gyermek-gondtalansággal adott oda mindent. És mosolyogva nézte, hogy egy pazar, dőzsölő asszonykéz röpké perczek gyanánt elvillanó két esztendő alatt mindent semmivé tegyen, mosolyogva tűrte, hogy egy brutális asszonyoköl a szíve közepébe üssön. És mikor már a vagyonából az édesanyja kötényéig és az érzéseiből a szíve utolsó könyéig mindent odaadott, eltűrte, hogy a koldussá lett fészekből, az ő összetépett, vérző léte mellől odábfusson az asszony, az élet más, kaczagó tájai felé. Ő meg szépen keblire fogja a kis gyereket és megy — komédiásnak. Mit is tehetne mást? Hova illenék máshova ebben a józan, bölcs, egészséges világban ez a darab középkori romantika, ez az exotikum, ez az észelős Don Quijote, ez a lovagi románca, ez az ur, ez a potéa, ez a gyermeknél gyermekebb tévelygő, — hova illene máshova, mint a különös gaudiumok és kedves fürcsaságok brettlije, a cabaret dobogójára?...

* * *

○ **Rekordok a tengeren.** Egy hete szinte örült versengés folyik az Atlanti-oczeánon. A Lousitania, a Lucania fűtik embertelen mennyiségű szénrel a kazánjaikat, hogy vajjon melyik érkezik hamarabb Európából Amerikába. Már bizonyos, hogy világrekordot fognak teremteni, és órákkal, talán egy egész nappal leverik a »Deutschland«-ot, amely eddig a leggyorsabb járásu oczeán-hajó volt. Öt napot és hét órát tartott eddig az út Európából Amerikába. Ezentul lecsipnek belőle egy-két-kilencz órát. És az árak dolgában is veszett a versengés. A Nörddeutsche, a Cunard, a White Star szinte gyilkolják egymást, hogy melyik tud olcsóbb lenni. Maholnap könnyebb és gyorsabb, olcsóbb és kényelmesebb lesz az út Hamburgból New-Yorkba, mint Kecskemétről Nagykőrösre. És ebből egy szomorú dolog világosodik ki. Az, hogy a világ legjobb üzlete az emberszállítás Amerikába. Nincs ennél jövedelmezőbb és hálásabb kereset a világon.

Vajjon melyik teremti meg a világrekordot a hajók közül? A Deutschland, a Lousitania, vagy a Lucania? A jövő héten eldől, vagy talán még hamarabb is. S nekünk szinte mindegy, hogy ki lesz a győztes. Mert akármelyik győz, mindenképpen mi veszünk.

SZINHÁZ.

A színházi hét.

— szept. 13.

Nagyon rossz ember volt, aki arra tanította Paulay Erzsikét, hogy öt vagy hat gesztussal játszszone meg egy egész szerepet s minden mozdulatban másodperczekig megkövesedjék a stílus szentséges szent nevében. Helyes, egy görög tragédiát nem úgy kell játszani, mint a Bor-t vagy esetleg a Molnár és gyermeké-t, azonban az sehol sincs megírva, hogy Szofoklesz mester csupán plasztikus pózokra akart alkalmazkodni és modellül valamely özönvíz előtti emberfajt használt volna. Sőt inkább az van megírva, hogy a görög színpad dimenziói, a színpad szerkezete és az egész óriási fedetlen hodály akusztikája és optikája csak markáns és nagylendületű vonalakat tűrt meg, azonban ezek a vonalak az élő ember rajzából voltak absztrahálva, különösképpen a szofokleszi tragédiában, amelytől egyenesen és majdnem folyamatosan vezet az evolúció vonala Ibsenig. Ha tehát transzponáljuk az antik tragédiát a mi fejlett és komplikált színpadunkra, igenis meg kell éreznünk a lassú, egyszerű ritmusu, nagy vonalak komoly poézisét és dekorációban, kosztümben, kompozícióban, mozgásban az egész színpadi életnek ebben a pointírozottabb és nehezebben tova hömpölygő ritmusban kell stilizálódni, ámde gondosan ügyelni kell arra, nehogy azt nézzük stílusnak, ami a technikai és kulturális viszonyokból eredő kényszerű külsőség, hanem ismerjük fel azt, ami a mi elevenebb színpadunkon is megél, ami a mai nézőpontokból nézve is művészi és érvényes.

Az antik tragédia karakterei is evoluálnak, az Antigone heroikus elhatározásának is vannak előzményei egy erősen akcentuált, rövid, de a testvérevel való jelenetben, a rajongástól a megvetésig hullámozó érzésfolyamatban is pszichológiai crescendo és decrescendo vannak, amint ez az Odry alakításából igen szemléltetően kitűnt. Az ő Hemonja az apai tekintély igézete alatt álló passzív, félnék, gyermekül lép a színpadra és fenyegető, férfias fellángolásáig egy rohamosan tovahaladó, de dúsagzagon elmélyített skálát mutat és valóban, ez az antik tragédia stílusának artisztikus megértése: nem plasztikus pózok és nem a tulcsigázott, mintegy nehéz álarca alól kifelé törekvő, egyszínű deklamáció, hanem emberi elmélyítése a görög színpadon elveszett, de a darabban meglevő lelki folyamatoknak s a kifejező eszközök redukálása egyszerűbb és markánsabb formákra.

De hát tegyük fel, hogy úgy is lehet értelmezni a stílust, ahogy a Paulay Erzsike esetében értelmezik: egy pár plasztikus póz, egyenletesen görgő pátosz és semmi más. Mondjuk, hogy lassan, tagoltan, automatikusan mozgó görög szobornak is lehet értelmezni Antigont. Akkor azonban fölbukkan az a kérdés, hogy miért türik meg a színpadon az Odry merőben ellentétes felfogását s harmadik fajtaképpen miért türik meg a Gál fáradságos munkáját, aki stílus alatt megint mást ért, nem egyebet, mint azt a steril és tulbuzgó hagyományt, amit körülbelül Jászai Mari képvisel nálunk. És ha már benne vagyok a kérdezősködésben, az is izgatja a kíváncsiságomat, hogy miért mozog Antigone és miért öltözködik Antigone egy fejlett és késői görög kultúra stílusában, miért Praxitelesz-szobor ő, mikor szegény Szofoklesz kétségtelenül a görög barbárkor, az archaikus görögség, a mitosz és a komor legendák hangulatát akarta belevinni tragédiájába. Az sem egészen bizonyos, hogy a mitikus időkben finom oszloprendeket és csinos bronzkapukat építettek volna a görögök, ellenben az feltétlenül bizonyos, hogy azt a szürke, szintelen architektúrát, ami a mi színpadainkon a lekopott romok nyomán görög architektura

gyanánt szerepel, az erős színekkel dolgozó görögök sohasem praktizálták.

Helyes dolog újra konstatálni, hogy a Nemzeti Színházban direkte vadon nőnek fel az előadások. Nem hiszem, hogy ha valaki Bakónak megmondta volna, hogy teljesen felesleges erőpazarlást művel, mikor a szimpla beszédben, vitatkozásban és tanácskozásban annyi HP-t visz akcióba, mintha folyton a zordon düh legkietlenebb magasságaiban szárnyalna, föltétlenül ki tudta volna dolgozni a Creon szerepéből azt a gazdag rétegzetű, nagyhullámu evolúciót, ami tényleg benne van. Az utolsó jelenetben olyan megkapó őszinteség csillant fel és olyan igazi megrázó erő, hogy valóban a rendezés teljes hiánya lehet csak az oka, hogy ez a derék művész így elkallódhatott. Még fokozottabb mérvben ugyanez a Mihályfy esete is, azé a végképpen deplaszirozott művésze, aki nemes, egyszerű beszédével és nyugalmas, széles stílusával váratlanul azok közé rukkolt az »Antigoné«-ban, akik a rendező helyett is tudják, hogy mit csinálnak.

Az »Antigone az Országgyűlési Szállás reprizét előzte meg. A derék öreg darabkáról talán többet lehetne írni, ha a Nemzeti Színház a Biedermeyer naiv és precieuse levegőjéből színpadra tudott volna hozni valamicskét, így azonban csak az Ujházi öreg németje, ez a csodaszép és meghatóan gazdag alakítás maradt meg az egész estéből. Szó sincs róla, ez is szokatlanul kedves emlék egy nemzetiszínházi előadásból.

*

A történeti hűség kedvéért még essék szó arról is, hogy a Vigszínház is megnyitotta szezonját. Bizony Isten, nincsenek morális kifogásaim a francia bohózat ellen, csupán unalmasnak találom, végtelenül unalmasnak, közismertnek a beleöszülésig, és azt hiszem, a Vigszínház sem azért adott első premiérül ilyen vaczakot, hogy ez fejezze ki a megindult szezon egész karakterét. Különben két francia irta, vagy egy, vagy három — Istenem, valamelyik párisi mulatóhelynek irták s ők sem akartak vele francia litteratúrát reprezentálni.

*

Még egy pár szót és — pardon — ismét a Nemzeti Színházról. Beregi Oszkár mellőzöttnek érzi magát (a mult szezonban minden premiéren főszerepe volt s az ő alakításai állandóan repertoáron voltak), Beregi Oszkár — szegény — alig kap fizetést (16.000 korona fizetése van, csodaszámba menő ennél a színháznál), Beregi Oszkár tehát elszerződik Németországba. Kár, kár, kár, így károgtak a sajtóbeli károgók. Ámde mit tesz Isten? Beregi Oszkár — a tizenkettedik órában heveny hazafiságot érez és szenvedni bár, de mégis hazajön. Előbb azonban négy hónapi szabadságot kap és ezalatt német színpadokon fog domborítani. Már most vagy beüt a kísértet s akkor ő hazafiság ide, hazafiság oda, mégis odakünn marad, vagy nem üt be s akkor a honfúság glóriájával hazajön s a sajtó ismét megszólal: ime, Beregi Oszkár nélkül pang a Nemzeti Színház, ő tehát visszajön, visszajön, visszajön! Egészen csinos kis eset ez az eset és látnivaló belőle, hogy a legkiválóbb emberfaj mégis csak a primadonna.

Marco.

Primadonna nélkül. A Király-Színház a Vig Nibelungokat szezon előtt utnak indította, Küry nélkül, Fedák nélkül, egyszerűen a jó kvalitásaira, vidám szövegére és első klasszisu muzsikájára bízván sorsát. Strausz operettje jól járt, a színház is jól járt, mert kisült, hogy a jó darab csak jó előadást kíván meg, nem pedig primadonna-mosolyt és reklám-művészetet. De ezenfelül is jól járt a Király-Színház. Két művésznőjéről kiderült, hogy helyt állnak a primadonnák helyén. Valóságos feltűnésszámba megy T. Harmath Ilona sikere. A közönség is

fölfedezte, nemcsak a direktor. Ez a művésznő szerényen, igénytelenül s talán reménytelenül is meghúzódott a színészet nap-számosságai között, míg most egyszerre dicsőséget aratott. Olyan szép, csengő, értékes énekhangja, mint neki, ez időben alig van még operett-énekesnőnek s a Strausz zenéje finomságait és dinamikus hatásait természetes, egyszerű játék keretében tudta érvényesíteni. A másik csillag, Szentgyörgyi Lenke, nem most tűnt először szembe, de most irányult rája a gukkerek figyelme. Brühilda szerepében pezsgő temperamentumot, intelligenciát s bizonyos megkapó gyermeki bájosságot sugározott. A két művésznő mindenesetre sokat nyert ez őszi bemutatón, de úgy látszik, a tétel, hogy primadonna nélkül is lehet sikert aratni, még sem áll egészen. Mert ha a direktor nem küld primadonnákat a színpadra, a színpad maga csinálja a primadonnákat.

Művészet.

Pállya Károly. Akik szeretik a csöndes, igénytelen, szeretettel pepecselő festegetést, most örömeiket lelhetik egy kiállításban. Megjött az új Telepy Károly, így örvendezhetnek a szelidlelkűek és az óvatos érzésűek, hiszen sok-sok kép van itt és ime egyik sem erőszakos, egyik sem fogja meg a kényelmesen sétáló ember kabátja szárnyát, mondván: itt állj meg. Évek hosszú során át festett képek ezek a festő saját szavai szerint és az évek hosszú során át nem változott a gyapjas, kövér felhők közömbös szürke színe, az alkonyatok közismert narancssárgája, a távoli hegyek kobaltkékje és az előtér melegsége. Derék, öreg szabályok: a meleg előtérből hátrafelé hidegülő színek, öt, hat stereotip szín, minden motívumnak megfelelő, véglegesen megállapított színek. Van egy viharos felhő, egy nyári ég, egy előtéri fa, egy háttéri fa, egy hullámozó és egy csendes víz, egy árnyékarna és egy napfényárga, egy fű- és egy gabona-szín és szép kis tojássárgája csurog le a felhőkből, rőt özőnben hullva az éhes földre szürke lódenszínekben tomboló nyári viharok után. Miniaturák is vannak, a közismert óriási rámaiban névjegynyi tájképek, hű másai stílusban és festői sajátságban nagyobb testvéreiknek s éppen ezért édesen bágyasztó ennek a kiállításnak a hatása, hiszen az ember agya hovatovább belerökönyödik abba az illúzióba, hogy itt tulajdonképpen csak egy kép van s valami érzéki csalódás folytán száz variációját látja az ember ugyanennek az egy képnek. A Könyves Kálmán modern helyiségei szeretettel ölelik fel ezt az édes öreg kollekciót: egy hervadt őszirózsa ezinos fiatal vázában, hogy poétikusan fejezzem ki magamat. —m.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

DR SÜMEGI JÓZSEF

balatonfüredi fürdőorvosi

:: gyakorlatát befejezve ::

gyógytornászati és massage

rendeléseit
megkezdte

VII., Erzsébet-körut 1., I. em.